

LA MONTANYA

Y MONASTIR D' ESCORNALBOU

EN lo gran anfiteatre de montanyas que voltan lo Camp de Tarragona, com si micerejás lo que 'n ell succeeix, s' axeca erta y orgullosa la d' Escornalbou. Sa forma d' embut punxagut jirat cap avall, fá que mirantla de lluny dieu que 's una sentinella posada allí per espiar vostres passas, y que, trobanvos en ella, os sembli qu' esteu separats del mon per á que cap dany os pugui arriivar y per gosar al mateix temps de la vista de un dels seus mes hermosos recons.

En ella tot es riallér: li serveix de peanya un munt de retallats turons ab capritxosas figuras: té demunt un cel blau y clá com lo de la costa de Sicilia. Sorpren la oposició de lo que 's veu mirant el Camp y de lo que 's trova en el derrera: ¡cuant encisador es lo primer ab la verdor de mils y mils arbres que rodejan tants y tants pobles y per demunt dels quals aguaitan innumbrables masos que per totas parts blanquejan: ab la costa estesa dels alfachs del

riu Ebro, fins al Gayá, costa suau y hermosament trencada pe 'l cap de Salou d' ahont varen sortir las naus del brau En Jaume el Conqueridor per fer sevas las illas Balears que com á taca en mitj del mar se veuen d' Escornalbou.

De l' altre banda sembla un país molt lluny: algun poble ficat en estreta vall regada per l' aygua dels barranchs que baixan pe 'l mitj de fermes rocas, caragolantse com las serps quant surten del seu amagatall: munts cendrosos qu' encare llueixen donant testimoni dels moderns treballs fets en els crossos d' ahont se varen treurer las menas que donaren nom á la serra y vila de la Argentera, y ultimadament las ferrenyas singlas de la anomenada serra, y la de la Llaberia y els esglayadors espadats de la Mola que com á forsut gegant al mitj de las duas desvergonyidament munta.

Al caminar cap al monastir la imaginació 'ns fa veurer las delicias d' eix lloch en lo temps en qu' estava covert d' un ombrívol bosch format per vellíssimas alzinas, niu y jardí dels mils aucells que alegravan el cor ab las sevas cantarellas.

Pel mitj d' eixa enramada era obert el camí, lliure dels raigs del sol al estiu y abrigat del vent al hivern: per ell passava l' home piadós comensant á trobar la tranquil·litat que 'l seu esperit anava á cercar al lloch sagrat: en ell gosava l' enamorat de las galas ab que la Providencia va favorir á la natura, y també qui no tenint per poder trucar en un hostel cuitava per arribar allí ahont las portas estavan sempre obertas al necessitat. Avuy hi trobareu la sequedat dels ermots y dels brossarals d' argilagás, puig si anys enrera alguns arbres jovens podian dar compte de com habian sigut aquells dels que rebrotaren, ja també fins las arrels n' han sigut arrencadas.

Mes no 'ns entretinguem pel camí y aném pujant los antichs esglahons que amples y baixos se feren per suavisar la costa, y parem esment en lo que fou convent.

Aixecat sobre un roqueram de pedra roja esmoladora,

sembla que 's sostingui en l' ayre, puig arriba fins á las puntas de las rocas qu' avansan sobre 'l terreno y en las cuals hi ha archs que de l' una á l' altre sostenen l' edifici; y ab tot y aixó, lo que no destruí la ma del home encara está tan fort com el dia 'n que 's va acabar. Y com que la pedra que 's treya per espadá lo que no ho estava y per estendrer lo convent cap enrera, va ser aprofitada per axecar las murallas y parets, sembla que tot siga cosa natural y que sempre hagi format part de la montanya. Y no era modern, per cert, eix monastir: un gran arch que hi ha al demunt de la portalada (de fortaleza mes que de convent) y los trossos de la sala del *de profundis* (la he vist casi be sensera) son mostras de la fortaleza y bellesa de las construccions ditas góticas: però tot lo demás qu' encara s' hi veu es del verdader estil románich ó bizantí. La esglesia ab son porxo chato (avuy corral de bens), la porta ab petit forat que sembla guardat per las columnetas que te á cada banda, las finestras llargas y estretas com á grans aspitlleras, y la volta sens archs que la dividixin es de lo primitiu que l' art christiá va aixecar en nostre pais al espolsar als arabs, y ho era també 'l campanar que va caure, ensorrant part de la volta de l' esglesia.

La gent d' eix país diu que lo monastir d' Escornalbou fou avans castell de 'ls moros y que per tals varen ser fetas las parets ó murallas que avuy encare hi son: molt difícil es coneixer cosas semblants en construccions de pedra picada treta del mateix lloch, però en aqueix cas si tingués de decidirme sobre 'l dupte, mes me decantaria á negar que á consentir en lo tal supost. Respecte á la portalada y á l' esglesia que 'l vulgo creu ser obra de fortificació dels moros y mezquita respectivament, ja he dit prou porque 's pugui calcular tot lo absurdo de tal creencia.

No vull negar que hagués estat habitació dels moros, avans be crech qu' així degué ser per la posició de la montanya, verdadera avansada dels llochs ferotjes que mes enrera varen ser per molts anys cau dels agarens. A part

d' algun altre dato, que 's dedueix de lo que aviat diré, ho confirma que la punxa de la montanya ahont hi ha un replanet fet per l' home, avans de construirse la hermiteta dedicada á Santa Bárbara que li doná nom, se deya Zaloquía, mot derivat d' un de la llengua árabe, que vol dir lloch d' aguait, y una font que existeix á la part de sòl ponent, á prop del monastir, se diu de Sarray que voldrá significar font deserta.

Deixant de banda lo contat per la tradició, casi podem assegurar que 's degué fer amo d' aqueix lloch En Ramon Berenguer quart, lo cual, ja bregant ab los musulins, ja pactant ab ells, va empossessionarse de tot lo Camp de Tarragona, de la comarca de Tortosa y de las ferotjes montanyas de Prades y Ciuranas, y ho debia compendre en la donació que d' eixas va fer á Arnau de Castellvell¹, ja que en la ficsació dels emprius del terme de Ciurana (feta en lo any 1172²) s' anomenan com estant adins d' ells els llochs de Pradell y Coll de Jou y en general lo *castell d' Escornalbou* y son terme³ y en la donació que aviat referiré hi prengué part dit Arnau.

Per lo que toca á ficsar l' época del comensament del domini dels Arcabisbes y de la fundació del convent, ja puch parlar apoyat en antecedents, certs y particulars al punt de que tracto, puig gracias á la bondat del Notari de la vila de Riudecanyas, senyor Rovira, he pogut llegir el testimoni de la carta de concessió, ja qu' aqueixa guárdada avans en el convent va ser cremada, robada ó estripada: el testimoni es tret á favor de un dels passats del referit notari, que eran amos de l' Escribanía de la Baronía d' Escornalbou y tenian arxiu en lo monastir.

Dita donació estesa en llatí en la ciutat de Huesca á

¹ Arnaldus de-Castroveteri.

² Bofarull.—*Coleccion de documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragon*, tom VIII, pág. 48.

³ Et hoc totum cum castro de Cornu Bovis et terminis suis est et fuit de termino Ciurane.

8 de Maig de l' any 1168 está otorgada per Alfons, Rey d' Aragó, Compte de Barcelona y Marqués de Provenza, y pel ja nomenat Arnau de Castellvell com á donatari del terme de Ciurana y per lo tant, segons he dit d' Escornalbou. Va dirigida á Joan de Sant Baldiri, com á Prior escullit pel Arcabisbe de Tarragona, (qu' ho era En Huch de Cervelló que va tenir un fi tan terrible) ab qui sembla que havian tractat la donació, y diuhen que li entreguen lo lloch d' *Schornalbous* en franch alou, ab todas las terras, aigüas, pasturas, etc., per restaurarlo ¹ millorarlo y poblarlo, fer un' esglesia y casa de religiosos per l' honra de Deu y del Beato Sant Miquel y prech y de las ánimas; fortificantlo per aculliment y defensa dels habitants d' eixas terras; jutjant y castigant segons las lleys, usós y costums de la ciutat de Tarragona als que habitesin dins del districte compres en los emprius que 's ficsán y que, prenent després el nom de Baronía, fou format pels pobles y termes de la vila de Riudecanyas (cap de Baronía) y 'ls llochs (avuy, fora 'l derré, també vilas) de Duasayguas, Argentera, Pradell, Torra de Font Aubella, Coll de Jou, Vilanova d' Escornalbou, Arbosset, y masos de la Trilla y Munter ú Olivera. Jutjava 'l Batlle general de la Baronía y en apel·lació el tribunal de l' Arcabisbe y no lluny del monastir, cap á la banda de Riudecanyas, hi ha un collet que anomenan de las forcas, perque al dalt hi habia lo tal aparato de cástich del cual encare 's veuen ruinas dels pilans.

Lo monastir d' Escornalbou fou habitat mes de quatre centurias pels canonjes de la regla de Sant Agustí y alguns d' ells varen sortirne per ser Arcabisbes de Valencia, Bisbes de Barcelona, Tortosa y altres dignitats principals de l' esglesia. En lo any 1580, no habent ja mes que un canonje, s' hi varen establir els pares Recolets, sent notable un protestá que al pendrer possessió, varen estendrer els procers dels pobles del terme d' Escornalbou á fi de

¹ ¿Proba aixó que ja habia esfat edificat?

que sels conservessin las franquicias que 'ls Arcabisbes y Priors, expresa ó tácitament, los hi habian concedit. En lo any de 1686 varen establirse allí 'ls missioners apostólichs de l' habit de Sant Francesch.

Quan la crema dels convents los pobles vehins respectaren lo monastir y nombraren guardians per procurar que no rebés cap mal. Mes per por de que pogués servir de fortificació als que llavors estavan aixecats en armas, Se va manar que 's destruís: las barrinadas fentse sentir de moltes horas lluny varen aixecar las pedras en l' ayre, fent trossos los archs, esculturas y molts objectes que avuy tindriam en gran apreci, quedant lo que ab un tres y no res podia ser un fort molt respectable.

Encare aqueix lloch pot ser visitat ab calma, porque 'l primer comprador (un inglés) vá fer habitacions, arreglá algunas cisternas, puig totas estavan enrunadas, y aparejá las fonts vehinas qu' estavan rublertas. Al estiu hi gosareu d' una fresca deliciosa, podreu recorrer el passeig que tomba la montanya, trobant aquí una cova, allí una font d' aygua que dona vida, mes enllá unas rocas que fan feresa y qu' ensenyán los rastres del llamp; y pujant al dalt, despres de trepitjar una verda y toba catifa adornada de floretas, os perdreu pel mitx dels grevols, arbossés y altres arbustos sempre verts y tendres pel suavissim plovisqueix que s' escapa de la boyra que avegadas corona la montanya.

Ab aixó he sortit be ó malament del fanch en que 'm vaig ficar al escoltar los prechs dels senyors directors d' eixa apreciable revista y ferlos la prometensa d' enviar alguns borralls per la sua publicació: perdonin del enfadó 'ls lectors, ja que no soch literat ni may he estampat res escrit en la llengua catalana.

25 d' Octubre de 1877.

G. M. DE B. Y M.

COMPLANTS

DE LA PRESA DE CONTESTINOBLE

(EXTRET DE UN CÓDICE DE LA BIBLIOTECA DE SAN JOAN)

PLORS, plants, senyots e gemechs de congoya
me rompen tot, e no men merevell,
per lo cruel e dolorós novell
don me complanh, ab fort mortal angoya
e durs sospirs del cor van arencant,
quant hoy dir presa Contestinoble
es pell gran turch. e dissipat lo poble,
prínceps, barons, son venuts al encant...
—Oh, Contestí, regent l' emperiall
ciutat, on sou? digueume la manera
com la fundás, ne perque en frontera
de tants infells la posás per portall?
Tantost respon: en temps de Sent Silvestre,
emperador de Roma proposat
fuy, mas infell e per ell batejat,
al qual doní limperi meu terrestre.
—Lexant adonchs á ell la ciutat mestra,
ell senyoriu qu' avia en ponent,
ffuy promegut fundar en Orient
un loch molt fort, com portall e finestra
per defensar tots los fells cristians
dells cruells turchs, per empatxar l'antrada
que tots temps han d' Europa envejada,

ells tartarins, e molts altres pagáns.

—Darí, príncep que fou dells persians,
rey poderós, no poch fer lo passatge
de Elispont, ne crosdre lo salvatge
lo soldá menys, senyor dels Sorians,
nell Taborlá, ab tota Tartraria
passar no poch, contrastant Manuell
senyor dels grechs, ab naus contra Tifell,
lo qual aprés destroní la Sería.

—O príncep sant, perque, donchs, permetia
Dèu destruir una semblant ciutat,
pus era mur della cristiandat,
ab tant perill com está vuy en dia
per poca fe e menys devoció
qui en ells es, e la gran malvolença
que l's prínceps han, car requesta de Valença
callauen tots per lur divisió...

—Dos anys stech Contestí sitiada
per los cruells, de la creu enemichs,
tots al entorn, com á leons iníchs,
e ab ginys trabuchs forment bomberdeyada;
mes á la fí permés Nostre Senyor
que ab gran poder de fletxes é bombardes
e de bossons, ab moltes spinguardes,
entraren dins ab grans crits é furor.

—No contrestant quel noble emperador
molt animós, ab sa cavallería
los resistís, dient que més valia
morir per Dèu, que viure ab desonor;
pero los cans, clamant lo fals profeta
lur Bafumet, garragaren tent fort
ab tanta gent, que 'ls dortaren á mort
com leons forts, fent la guerra streta...
Aconortar nom' puig del gran obratge,
qui als altars puyaven á livant
e lurs sutzures pudents deposant,
feyen d' aquells, als cavalls habitatges;
los calzers puy omplien de viltats,
dels temples sants é dels altres sacraris
treyen l' argent, e dels reliquiaris
los ossos dins, foren als cans donats.

—De singulars reliquies dotats.
los sagrats locs, foren sens dir mensonja
un dels tres claus e tota la sponja
ab tres canons de la canya iustats,

ell xipellet que al cap reposaren
al bon Jesus, de jonchs maríns texit,
e lo bastó, ab lo qual fou ferit
quant genollat la fás li envelaren.

—Del pilar mig en lo qual l'assotaren,
el ferro agut qui 'l costat li entrá,
el vestiment de porpra que portá,
e dels cabels del cap que li pelaren,
e d' instruments de gran devoció,
del sacra cors de J. C. los savassos
trobaren molts, e pel' fanch sos padassos
lançaren tots per gran derisió...

—O Pare Sant, cosa es molt vergonyosa
als que de Crist porten lo gran senyal,
que incircusís canás orientall
sia entrat en ciutat tant famosa;
mas sino los entre 'ls prínceps divís,
no fora ell stat de tant coratge
ne s' animés gosar fer lo passatge
qui (vers?) ciutat tal, mayor de París.

—O Sant Pastor, pus podéu paradís
tencar ó obrir, no haureu maior força
ffer navegar á puya é orça?

cert, si haveu. segons lo meu avís.
Pus, donchs, entrat sou en la vostra barcha,
reys, comptes, duchs, feulos passificar,
car ferm havets de poder forçar,
pus del mon sou universal monarcha...

O emperador, pus Dèu ha comanada
dels Alamanys á vos, tant potent gent,
anats, anats, socorrets prestament
contra 'ls infels, ab vostra cavalchada
d' omens forts, e ben encavalchats,
perque teniu contrals' túrchs la frontera;
metets avant vostre noble bandera,
no dupteu gens torres, murs ne vallats.

O Polosgrans, (polonyans?) pus stats ben armats
e sou sperts en lo fet de la guerra
e molt robusts, e pus forts que lo ferra
siau tots prests e ben aparellats.

O cavallers del orde de la Prusa,
qui docents mil vos podeu aiustar,
ab lo blanch Rós (Rus) unitvos, per anar
contra los túrchs, de la secta confusa.

—O Rey dels Franchs, al qual Dèu ha infusa

granea tal, que de moros, guanyats
 regnes e lochs, ells n' ha foragitats
 los persians, metets vos á l' enclusa.
 O potent duch, en guerra animós,
 intitulat lo gran duch de Burgonya,
 no defalgats en la tant gran besonya,
 contra l's infels vage y vostre socors.
 —O valent rey de Ponent, copiós
 de molta gent e de terra castella,
 si be estáu lluny, no tanquets la orella;
 socorrets prest, com príncep virtuós.
 O reys ardots, Portugall e Navarra,
 qui sots poblats en l' estrém d' occident,
 pus los vassalls vostros han ardiment
 com guerrers bons, passau ab ells la barra.
 —O rey Englés, meys vos preu (ne?) qun agarra
 vostre poder, ne l' art de guerrejar,
 si 'n tals affers vos voleu scusar
 contra 'ls infells, menys valents que Taffarra?
 O dels Scots, rey valent e molt fort,
 ab vostras naus feu aquest Sant passatge;
 non 'spérets haver altre missatge
 car no podeu haver milor deport.
 —O triumfant, pus agues bona sort,
 rey d' Aragó, empendre tal regisme
 com Napolls es, á Contestí prohisme,
 si no y anats, haurets ne gran sort;
 car jamay fo príncep en esta terra
 tant fort e potent, rey tant victoriós,
 tant valent, prous, de fama gloriós
 per tot lo mon, á má dreta e 'squerra.
 —O potent rey en França n' Angleterra,
 may fo rey vist que de ciutats questells,
 ab força tall subjugás los rebells,
 rompent les hosts ab tota lur deferra.
 Adonchs, vulau, molt magnífich senyor,
 ab vostre stol de naus e de gualeres,
 personal trevessar les costeres
 per adquirir premi gran ab honor.
 —O noble duch de Milá, desonor
 vos será gran ab totes les Comunes,
 e nous penséu que jasquats negunes
 del romanir, pus gent son de valor.
 Unitvós tots, e fets treva segura,
 e ab cavals, ab fustes per la mar

desempetxats e siau prests d' anar,
e dará us Dèu á tots bona ventura.
—O de tresaur riche gent, ab mesura,
Venessians, per star en segur
tots vostres lochs del golf, res vos atur
d' esser primers á la desconfitura.

Molt vos hi vá, perque sou prop vehins
á totes parts, á mitjorn, tremontana,
ponent, levant, de la vil gent pagana,
de cor pus alts quel 's ángels cherubins.

—O subtills molt, e stuts Florentins,
quí en partits sou gent aventetjosa,
pus vos mostrats axí volenterosa,
exits avant, e buydau los florins.

Vos qui prenets de tot Orbe pastura
e subvenits als cruells fills de Guar
are es lo temps que 'n podets smenar,
e gitarets en Pera de Pertusa.

—O germans cars, de Dèu per amor pura,
hóy e rancor e mala voluntat
fforagitats, e amau charitat
car fills sou seus adoptius per natura.

Confessau's tots ab gran cóntrició:
aníts allá ab bona confiansa,
que 'l Pare Sant vos done perdonansa
ab plenitut, sense disminució.

—O germans cars, ab gran devoció
prenets creu de la Santa Creuada
que 'l Sant Pastor vos ha ja atorgada,
e guayarets tant singular perdó,
batalant fort contra aquella canalla,
vindicius de la sanch dels Troyans,
e confiant de Dèu ab los seus Sants,
molt pus leugés los sotsmetreu que palla.

TORNADA

Mare de Dèu, que portats la gran falla
de clara lum, tots dins ab junctes mans
vos supplicám que los fells navegants
vullats guiar, car vos sou lur muralla.

Per còpia.—J. PUIGGARÍ.

NOTA.—La presa de Constantinopla fou l' any 1453, per consegüent las anteriors
cobblas datarán del mateix deceni, ó acás del mateix any.

ALGUNS

AFERS DE FAMÍLIA

CARÀCTER Y DRET CATALANS

ESCOLTI don Paciá: ahí, per rahó d' un casament, nos reunírem ab D. Ivo Juvenci Zarza de Garrapate, y disputárem á causa d' algunas diferencias de nostre Dret municipal en comparació ab lo castellá, y d' aquí 's seguí cuestionant sobre 'l caràcter catalá. Desitjaría que vosté, que tant amant es de nostra terra y que acostuma á llegir quant ab ella está relacionat, se servís dirme son parer sobre eixos dos punts.

PACIÁ: Crech que 'l caràcter catalá comensaria á formar's de resultas de la lluyta de l' home ab son terreny montuós, aspre y pedregós, en que Dèu volgué colocalo. Havent de treballar y cultivarlo ab molt afany pera cullir algun fruyt, á despit de gebras, neus, inundacions unas vegadas, y en altrás, de calors y sequedats, s' acostumaria á molta feyna y pocas rahons: aixís, fets y no paraulas es sa divisa. Per aixó 's diferència tant del natural d' altre país que sia molt fértil, en que ab menys cultiu, la gent té més pera contar. L' aplicació del catalá al treball en tots

rams, y la consegüent mira de tráurern' fruyt lo fa estalviant, perque sab quant costa guanyar algun diner: es surrut, mes no metalisat ni materialisat, perque ensenyantli contínuament la religió l' exercisi de la Caritat y sas fecundíssimas conseqüèncias, té amor al próxim, y en cas de necessitat d' est, l' auxilia, més que siga reganyant; que 'l regany está en la boca y no en lo cor. D' aquí, sens dubte, vé la tant vigorosa cóm preciosa concisió del idioma catalá, y tal volta 'l sistema patriarcal en que 's fundaren sos Usatges, comensats en l' any 1068, época molt més antiga que la de la Llegislació vigent en la major part d' Espanya.

Del principi de mos estudis se 'm mogué la curiositat, encara que sia d' un llech, d' examinar las diferencias que separan abduas llegislacions, y estudiar sos fonaments. Comparant la civil de la major part de provincias d' Espanya ab la foral de Catalunya, trobo que las principals discordancias son: 1.ª La societat legal entre 'ls cónyuges. 2.ª Dot, creix y tenuta. 3.ª Testamentifacció, y 4.ª Llegítima.

La lley del *Fuero Real* en 24 de juny del any 1255, ara vigent, segons la Novíssima Recopilació, estableix entre 'l marit y sa muller desde la celebració del matrimoni fins á sa dissolució, una societat en virtut de la qual todas las ganancias son partidoras per mitat entre 'ls dos cónyuges. No es així en Catalunya: sols en lo Camp de Tarragona s' usa l' aculliment á compras y milloras: més tal aculliment ó societat solsament se fa en virtut d' estipulació entre 'ls contrahents; per tant s' omiteix si no la volen.

En quant al dot, qu' es la porció de bens que la muller aporta á son marit, en Catalunya es libre fixar son import; en lo restant d' Espanya la lley lo tassa á proporció del patrimoni.

Se diu creix á la cantitat que 'l que va á ser marit senyala á sa muller en premi de la virginitat ab que se li entrega: tampoch está prefixada per la Lley catalana la proporció, con ho está en la de las arras en la Llegislació

castellana, ni aquestas tenen tampoch l' honrosa causa del creix.

Tenuta es la possessió y l' usdefruyt que la lley concedeix á la viuda de tots los bens del séu marit si aquest rebé 'l dot, fins que 'l dot li es retornat. Verament la Lley catalana instituheix la tenuta: mes avants de criticar tal ordinació, mereix estudiarla imparcialment. Se troba exorbitant qu' una viuda per son dot, que rebé 'l marit, tal volta en quantitat exígüa, possehesqui tot lo patrimoni marital, que proporcionalment pot ser de molt import; mes s' ha d' aténdrer á que en la má del hereu está la facultat d' acabar la tenuta restituhint á la viuda son dot. Se deduheix, donchs, que 'l legislador volgué tant sols protegir á la dona de manera que, ó gosés de son dot, ó de tots los bens de son marit: aixís resulta ser la tenuta una prevenció precária subjecta á la voluntat de la persona á quí sia gravosa.

Es la testamentifacció lo dret de la persona de disposar de sos bens pera després de sa mort. Segons la Llegislació castellana, 'ls bens pertanyen als fills y fillas tant sols per serho: 'l pare y la mare únicament poden disposar d' una petita part del séu patrimoni, y encara pera millorar á sos fills ó fillas. Mes la llibertat de testar es tant justa, natural y falaguera, com repugnant y odiosa sa privació, que pot influir en desmoralisar la familia. Lo sistema catalá solament imposa al pare y á la mare la obligació de deixar una quarta part de sos bens divididora entre tots sos fills y fillas: y per aixó 's diu llegítima: de tot lo demés cada hú pot disposar llibrement.

Donchs la llegítima que 's salva als fills y fillas, y en son defecte als ascendents, si algú d' eixos sobreviu al testador, es l' única traba que marca la lley pera impedir un olvit é injusticia en lo cas extrém y rara volta vist, de no obrar l' amor paternal sa acostumada influencia.

Ab las tres quartas parts restants á la libre disposició de la persona testadora, pot esta recompensar á quí cumplesi millor de las que la rodejan, sia ó no parent. Si 'l

que ho es no falta á lo que deu al pr3xim, ni al major afecte á que l' obliga 'l parentiu; la persona testadora pot premiarlo ab un llegat 3 ab l' heretament: aixís com en cas contrari, pot castigarlo ab la disminuci3, senyalantli la mera porci3 llegítima, si la ley ho exigeix, 3 si no hi té dret, pot excluhirlo.

En lo restant d' Espanya, essent los fills y fillas legalment hereus forsosos; se pot temer que 'l egoisme 'ls infundesqui indiferencia respecte de sos progenitors, fins al extrém de mirarlos com á destorbs pesats, inútils y gravosos, y considerar millor com més curta sia sa duraci3.

També es de notar que en quant als c3nyugues, així com en la major part d' Espanya, ab la societat conyugal cascú té segura la meytat de las ganancias, sia la que vulla sa conducta, los Usatjes de Catalunya no parlan d' eixa relaci3 matrimonial. Tal silenci fa cavilar: si als fills, sols per serho, 'ls mateixos Usatjes defereixen part dels bens; ¿perqué no 'n designan altra part als progenitors? ¿Hi hauria fills sens haverhi pare? ¿N' hi hauria sens mare? Donchs, al prompte no 's compren la rah3 per la que 'l legislador no concedeix també al c3nyugue sobrevivent una participaci3 en los bens del premort. Empero, sembla que tal fou la prudencia del savi legislador, que entre sí diria: «callant, deixo á la persona testadora en plena llibertat, puig que no puch saber quina ser3 la conducta envers d' ella qu' haur3 observat sa companya. Segons sia bona 3 mala, podr3 recompensarla 3 privarla de participaci3 dels bens, no deixantli cantitat alguna: no vull imposar á la persona testadora una obligaci3 que, en son cas, li resulti odiosa, ni donar á la sobrevivent un dret inmerescut.»

Per tant, al méu curt modo de véurer, resulta que en general, lo Dret civil comú fixa 'ls drets y las obligacions sens aténdrer á la manera d' obrar del individuo afavorit: y 'l Dret civil de Catalunya deixa á cada persona la facultat de recompensar 3 no, á las ab quí está relacionada, segons son comportament. Quí, á més de sa deguda pro-

bitat, per sos extensos coneixements jurídichs sia competent, podrá decidir entre 'ls dos sistemas.

En quant á la *unitat* absoluta del Dret civil que 's preten ab tant empenyo establir en tota Espanya; espero se 'm dissimuli dir lo méu insignificant parer. La trobo oposta perpendicularment al sistema que Dèu se digná aplicar a la formació del mon, que si bé s' hi veu un pensament dominant, emperó dins de la unitat hi há tota la varietat que necessitan las qualitats especials de cada sér. Donchs baix aquest concepte, tal volta 's podria admétrer la base de que 'ls principis fundamentals de la justicia fossen, com no poden deixar de ser iguals en tota Espanya; mes las lleys relatives á las costums características de cada provincia fossen las que son respectiu natural geni reclama. Si las de Catalunya, que en lo sigle xi produhiren sos tan famosos com prudents Usatges, se fundaren en l' amor á la familia, de modo que inseguint lo sistema patriarcal, lo cap d' ella tinga la llibertat y 'ls medis de premiar y de castigar á cada hú de sos individuos segons sa conducta, y fins quiscú d' eixos té facultat per aplicar aquest sistema al disposar de sos bens; no hi há rahó alguna per abolirlo, quant es un gran medi, sino 'l millor de moralisació: y tanta més necessitat hi há de conservar-lo y de protegirlo, y tal volta d' esténdre 'l per altrás comarcas, en quant los vents del Est y del Nort, ara molt influyents aquí, per nostra desgracia, bufan y braman com l' huracá, per arrencar d' arrel ó abolir creencias, familias, pobles, provincias y nacions, pera la general unificació, y fer que tota persona sia exactament igual á l' altra, com si totas fossen fetas ab un mateix motllo, y tot se reduhís á la sola materia. No hi fa pas res qu' eix añany sia impossible, si l' Éolo consegueix aprofitarsen, més que s' arruini 'l género humá. Pot ser ab la total ruina 's creuhen que 'ls que després vinguessen farian la felicitat dels qu' haurian desaparegut, y ells podrian conseguirla!

Mes deixant estar tal barbaritat, si las lleys d' alguna

provincia facilitessin per una part la peresa, y per altra la indiferencia així respecte dels iguals com dels majors de la familia, pot ser no fora cap disbarat procurar que s'hi adaptés lo sistema patriarcal pera sa millora. Ja que la esperiencia demostra cada dia que 'l principal estímulo humá es la codicia; crech qu' es just obligar á la codicia á que pera satisferse, compleixi avans ab la Caritat y la Justicia; y si hi falta, ab privació de bens castigarla. Es cert qu' en lo llinatge humá lluytan sempre dos principis: l' un just, de bona fé, busca lo millor y sols lo trova en la lley divina; empero l' altre, malvat, porque 's funda en contravenirla, çó es lo pervers egoisme, procura introduhir pensaments tant falsos com enlluernadors, pera que la gent que no discorra gayre accepti y fassi lo qu' es falaguer á sas passions, y per consegüent no vullan seguir á la virtut que las reprimeix. Per aixó, tractantse de legislar, sempre 's veuen dos inclinacions opostas: la una á moralisar, l' altra á relaxar, y d' aquí aqueix contínuo fer y desfer.

Distingeix als temps presents
Y fa en ciencia molt petits
sempre ser constituyents,
may estar constituhits.

Per altra part, avans d' acabar, en quant al nostre caràcter, deixeu-me donar un consell, ó al menys pregar que 'l catalá, sens pérdrer may sa viril franquesa, rebaixi un tant sa asperesa, y usi d' un poch més de afabilitat. Prescindint de las capitals, en que la multitud y varietat d' estrangers desfiguran lo geni local; en las altres poblacions, y en rahó á sa major distancia d' aquellas, uns á altres la gent se tractan brusquement: sobre tot los naturals als forasters. Eixa costum repugna á la verdadera civilisació, qu' es la conseqüencia llegal de la caritat, es á dir; la obligació de tota persona de guardar á tot' altra la atenció y consideració que cascuna 's mereix.

Per lliurarse, donchs, de la marca de feréstech, ó pitjor qualificació; convé tractar á tots ab un bon agrado. La afabilitat prova la bondat del cor, sens perjudicar per aixó á la veritat, ni á la rectitut, ni á la fortaleza de carácter. Ja diu l' adagi: «La bonas paraulas fan menjar als malalts.» Donchs, fins per lo propi interés de cada població convé atendre á que, segons son modo de tractar al foraster ó al estranger, es ó no 'l benefici d' ella; puig ó hi acut ó 'n fuig: y es cert que 'l viatjant va deixant un regueró de diner, per tot ahont passa: tant se justifica que l' obrar bé sempre es recompensat.

En fí, així respecte á las diferencias entre 'ls drets, com en quant al nostre carácter he dit lo méu senzill parer: los que gosan de la verdadera competencia poden judicar ab tot acert, y si volen fassen la caritat d' esmenar los meus errors. Quí més hi sab, que més hi diga.

Aixís acabá sas rahons D. Paciá.

Vostés opinarán com millor los aparega.

JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.

LA FESTA MAJOR¹

I

Nos trovém al mes de Setembre; ja han passat aquelles calors fortes que son los únichs inconvenients que molts trovan á l'estiu. Desde casa m' escriuhen que hi puji, que la festa s' acosta; que 'ls raims ja han madurat y la cullita 's presenta be; qu' encara quedan pressechs ben assahonats y finalment que hi puji que m' esperan. Ab prou ganas que un hom ja té d' *anar allí dalt*, veyam qui es lo que resisteix als amorosos prechs de la familia, quan hi afegeixen, Dèu me valga, que la cullita es bona, que hi ha molta fruyta, y qu' esperan que hi anem?

Qui s' espera 's desespera, y jo no vull may que per mí ningú s' impacienti. Ja so al carril, ja ha xiulat y fuig;

¹ Treball premiat ab lo quadro al oli ofert per D. Jaume Pahissa en lo certámen celebrat per la Redacció del *Eco de Sans* en 24 Agost de 1877.

ja 's para, xiula y torna á pararse y aquesta feyna la repeix algunas vegadas, y, ja hi som. Vostés dirán: «¡Carat qu' ha cuytat! Lo carril ja se sab, homes: ¿de qué s' admiran ara?

Lo cotxe que 'ns durá al poble espera fora la tanca del carril. Tothom corre per pendrer lloch y 's trepitjan y s' empenyen per ficarse dins. Un cop hi son, llavors comensan las queixas.—«Ep *Perico*, ¿mira que ja no hi cap ningú mes! cridan los que ja seuhén.—¿Peret, ves hont m' has dit qu' m' colocarias? li preguntan diferents á la vegada.—Tot s' arreglará, contesta en Peret qu' es un xich mes alegre qu' uns cascabells: Vosté á la devantera, tu puja dalt. Vos, *Padrina*, fiqueuse aquí dins.—Jo? exclama una velleta, aquí? qu' estás borratxo!—Vaja dona, moveuse qu' hi teniu de cabre.—Miri, cotxero, crida una senyoreta desde dins, jo no 'm puch bellugar!—Be dona, ¡válgam la Mare de Dèu! ja 's bellugará demá al envelat, no 'n passi ansia que aquest any tenim 'ls *Muxins*.—O sí! replica la mateixa veuheta, qu' es de broma vosté; mentrestant...—Schist! deixim fer á mí; no se amoini; y girantse á la vella, ab aquells crits que solen fer los cotxeros li diu:—Vaja, *Padrina*, ¿qué fem? ¿qué voleu que m' agafi dolor? que no 'u veyeu qu' es mullat aquí terra?,...—O, tu ja ho dius, pero si aquesta senyoreta no 's fa enllá...—Sí, dona, sí que 'n teniu de rahó; apa, una miqueta cada hu ningú se 'n sent.—¡Ay, ay! que no 'u veus que no 'm puch seurer?—Poch á poch; vaja que no vull sentir á ningú, y en dos cops de tralla som al poble. ¿Qué vol dir vosté? á ne 'n Peret deixil anar; quan jo li dich una cosa... Miri, que s' acluqui d' ulls una estoneta y 's trovará al poble qu' encara no haurá tingut temps d' obrirlos.

—Ollá *pintada! galana, galana*, au, au! ¿Qué 'ls deya jo? ¡si ni toquem á terra! ¡Ola, ola, *Primorosa!* Y en Peret mitj assentat á la devantera ab semblants crits y fent petar las xurriacas va atiant los caballs que al 'correr aixecan una polsaguera que no 'us deixa veurer res y á me-

sura que 'ls caballs s' enardeixen ell crida mes y també s' entussiasma y ab alegre semblant se gira als de l' *interior* y 'ls hi diu. ¿Quí ho ha dit que no correrian; si axó no son cavalls: que son centellas ab camas.

Jo desde mon siti procuro distingir lo paissatge, y vaig saludant aquells arbres, aquells marges que á cada revolt del cotxe ó al devallar una costa se 'ns presentan á la vista com amichs faels que 'ns coneixen de petits, que 'ns han vist creixer y 'ns veurán (si Dèu ho vol) envellir, y que si á voltas 'ls hi hem dirigit no mes que una mirada distreta ó indiferent, després lluny de la terra, han vingut amorosos á dibuixarse en l' enteniment quan sofriam mal d' anyoransa.

Ja desde lluny se senten las campanas que tocan á festa y 'l cor s' alegra al sentir aquells sons coneguts; avanssem mes, y distingeixo lo campanar. Per fora 'l poble trovém la quitxalla que corra darrera 'l cotxe per sentarse al pujador; travessem lo carrer gran, y 'ls vehins surten á las portas per guaytarnos; los fadrins del sastre, encare que molt enfeinats també 's distrauen una estona y alsan lo cap al sentir los picarols; entrem á la plassa, y allí 'ls enveladors issan las entenas ab banderolas; lo *sereno* de mitj *uniforme* fa apartar la canalleta que juga dins lo envelat. Arivem á posada y desseguida apuntalan una escala al cotxe y comensa á baixar gent y á caure far-sells; jo 'm despedeixo dels companys de viatge y me 'n vaig cap á casa saludant á tothom perque tothom m' es conegut.

II

La pobre mare que ja es velleta, s' enterneix al veurem arribar després d' un any d' ausencia; lo Pare fa 'l distret quan li prenh la má per besarla, y 'm pregunta cosas indiferents per desvaneixer las llágrimas que li humitejan

los ulls. La jove ab sa criatura de mamella surt á saludarme; y 'ls petitets me rodejan y m' estiran dels faldons ó m' agafan per las camas y molt alegroys cridan tots á l' hora ab lo cap alsat y boy mirantme: es l' oncle, es l' oncle. Jo 'ls also un per un, 'ls petonejo conmogut, y casi be m' escapan las llágrimas al veure l' alegria que produeix m' arribada.

Aqueix es pera mí lo ditxós comensament de la festa, y ben segur que no sento altre goig mes pur ni mes amable cap mes dia. Despres entra l' hereu que ve de donar una mirada als treballadors que ocupa en las nostras terras. ¡Si 'l vegesseu quin pillardás es! ¡qué guapo y ben plantat! ¡com se sembla al pare, y que be representa la seva autoritat! Jo so 'l seu fillol, y sento que m' estima com á pare y padrí además d' estimarme com á germá. Axins que 'm veu m' abraça carinyosament, y com la mare, desseguit pensa qu' he de berenar ó fer beguda.

Lo que resta de tarde 'm passa sens saber com anant d' un cap al altre del poble recullint per tot arreu amistosos saludos, galanas ofrenas de las noyas que totas volen que fassi beguda, ó dels jayos que també 'm convidan, y caragolant un cigarro 'm parlan de la cullita, del catastro, dels mals temps que 's passan, y de casa en casa en entretinguda conversa 'm passa 'l temps fins qu' es hora d' anar á retiro.

III

L' endemá es lo dia de la festa; de bon matí ja 's veuen pels llindars de las portas los homes boy mudats ab camisa blanca y calsas de vellut nou fumant cigarros y sens sapiguer que fer esperan l' hora d' anar á missa major. Envers las deu ja se sent la cobla que va á la casa del Comú per acompanyar l' Ajuntament, y arribada l' hora, surten en professó per dirigir-se á l' esglesia acompanyant

al Rector, Predicador y Vicari, precedits de l' Agutzil de la cobla y ball de bastons 'ls quals ab sas blusas y calso-tets blanchs, sos calsons guarnits ab cascabells, y 'l barret *pastoril* ab ploma blava, saltan y ballan fent jochs y pantominas que acompanyan giravoltant y donantse cops pel costat y pel devant, per sobre 'l cap, ó retopantse ab singular destresa per sota las camas, entretenint ab aquesta maniobra á la quitxalla que 'ls segueix y no 'ls deixa fins á l' esglesia. En esta se celebra un ofici ab música y prédica; hi ha gran encesa, y es cosa de veurer l' altar resplendent de llum, los celebrants ab sas casullas riquíssimas y 'l temple ple de gom á gom ab la gent del poble y forasters, tots mudats ab sos mellors trajos, ab sas mantellinas blanques las donas, presentant lo tot variat cop de vista y de matissos.

Y al sortir d' aquesta funció tan solemne, trovar á casa la taula parada pera tants de forasters com venen á honrarnos y á augmentar la bullicia y la satisfacció del dinar per escelencia preparat ab la mellor biram de la cria, ab crestó, cunills, y rostit de tres maneres. Pressechs grossos, vi blanch y del ranci y del mes bó de la cullita, y peras y rahims tot de casa guardat pel dia de festa major.

A mitja tarde, hi há balladas á plassa: l' orquesta s' improvisa allí mateix; com los músichs tot lo que tocan ja ho saben de memoria, no més necessitan banchs per séurer, y 'ls fadrins comensan á ballar rams que regalan á las noyas que, generalment, com més macas son, més ne ballan, y com més rumbosos ells, tants més ne fan ballar.

IV

L' envelat ja está á punt; las aranyas encesas y la cobla afina 'ls instruments produhint una confusió de tons estranya, cambiantse desseguida, al picar lo director ab l'

arquet sobre la llauna, en un armoniós acort ab que comensa la sinfonía. Las noyas de brasset ab los séus balladors, comensan á passejar per lo saló, lluhint sos vestits estrenats en aquesta festa. L'orquestra marca 'ls primers compassos del wals y casi tots á l' hora 's posan á giravoltar. Entra la part *picada* dels flautins, y es cosa bonica véurer aquella animació, aquella bellugadissa, aquells círcols rápits que donan las parellas; sos vestits onejant y descobrint uns peus calsats ab botinas de seda y unas enaguas blancas com la neu. Los fadrins ab lo barret tirat al clatell van dihent falaguerías á la voreta de la orella de sas balladoras, que tot fa riurer quan se parla del amor! Alguns per assó ballan sérios y acompasats com figuras d' orga, y no diuhen res ni 's miran á ningú, y encara que sembla que ballin per obligació, també 's diverteixen á sa manera.

Jo ja tinch balladora, y no es perque balli ab mí, ni perqué la passió m' ho fassi dir, pero es la noya més maca del envelat. Alta, primeta, 'ls séus ulls miran los méus sens que tinga d' alzar lo cap. De sa cara tot es bonich; los ulls, la boca y 'l color que té en sas galtas. Si digués que va lleugera com una ploma ja fora ben dit y no diria una cosa per un' altre; mes la séva gracia, la séva finura per ballar, aixó no 's compara ab res; perqué no hi há plomas ni plometas que hi valguin. Jo crech que 'ls músichs no me la deixavan de vista perque 'ls hi portava millor lo compás ella que no 'l mestre. Vull dir; perque si miravan per algun' altre intenció... ¡qué n' anavan d' errats, *pobre gent!*...

Jo no més me cuidava de dirli cosetas bonicas al cau de la orella: de res me creya, la dolenta! Me mirava, reya, girava 'l capet y 'ls tirabuixons me feyan pessigollas á la cara! ¡Aqueixas noyas macas, sembla un cástich! May vos escoltan ab serietat; en cambi las que no ho son,—no voldria oféndrerlas—mes me pareix que son més propensas á la sensibilitat, y escoltan tant atentas, tant sumissas, qu' un que tingui mica d' esperiencia, ja no 'ls diu res

perque troba que s'enterneixen desseguida y la broma pert son caràcter de tal.

Alguns hereus, encara no para 'l ball, ja me la volen comprometre; jo desde lluny me 'ls miro, y encara no s'han apartat m'hi acosto y ab semblant compungit, li pregunto:

—Escolti, ¿s pot sapiguer si haig de patir molt aqueix vespre?

—¡Ay, ay! me fa ella mitj-rient, ¿y aixó, que no 's troba bé?

—Ja veurá, li contesto; segons y conforme: si vosté vol, está clar qu'estaré bo; mes si 'm fa la desdenyosa, ¡pobret de mí! tindrè una angunieta y un rosech aquí en lo cor, com si 'm fessin obras dins del pit.

—¡Ah, já, já! ¡Ja 's coneix qu'es de Barcelona! ¡qué 'n té de palica!

—No, no, li responch jo ab los ulls baixos y molt lentament; miri 'm té de dir quants balls vol ballar ab mí, ó sino me 'n vaig á passarme la pena en algun reconet que ningú 'm vegi.

—¿Tant trist estaré? ¡Ja 'n fa cara!

—Vaja, bona minyona, ¿qué 'ls ballarém tots? Cuyti, digui, qu'estich ab ánsia.

—¿Tots? No, no; que ja n'hi compromés uns quants.

—¿Y 'ls que quedan?

—¡Ah! 'ls que quedan... y ab una mirada que si un está trastornat tot ho posa á son lloch y si está tranquil es capás de fer saltar lo cor, ó doblarli 'ls esbatechs, perque jo no sé si es vritat que salti, 'm diu: «'ls demés los ballaré ab tu, per... pillo.»

Y aquella nit la passo ballant la major part dels balls ab ella, y es llástima que tantas miradas y rialletas passen com fochs follets y qu'aquella forastera, com la del any passat, un no la vegi més, y 's perdi y s'oblidi una amistat tant ben comensada per aguardar un'altre festa major per ferne de novas, que també 's perden al endemá, per anar després á enterrarse al sach descosit dels oblits.

L'endemá 'm llevo molt tart ab una especie de tristesa que 'm fa anyorar més l'alegría de la nit anterior. Me 'n vaig á seguir las vinyas y 'ls boscos de casa portant en la ment bells recorts que 'ls afalago tant més, en quant sento que s'esborra y desapareixen per no tornar á vindre. Y contemplo aquells llochs hont vas passar ma infantesa; y tot lo d'aquell temps ditzós se 'm renova á la memoria y goso altre cop aquellas alegrías y 'm sembla que no han passat los anys; que segueixo sent un noyet ajogassat, busco als companys que tenia, y quan ab aquestas ilusions vago d'assí per allí y lo sol se pon y comensa á palir lo dia, retorno per mon camí y m'apressuro á anar á casa ab aquell temor que avans sentia de que 'm renyessen porque hi anava tart.

Y després altre cop en lo cotxe, fent via cap á Barcelona, los pares me despedeixen y 'ls germans y 'ls nebots; jo 'm quedo sol, tot sol! y altre cop aquells arbres y marges van suchcehintse, 'ls despedeixo ab una mirada en-tristida porque lo cor té un dupte y no sap quin será l'any que jo no podré tornar á Festa Major.

EMILI VILANOVA.

RESTOS ROMANS

EN LA GARRIGA *

ASSUMPTOS d'interés privat me portaren á la Garriga (Vallés), á mitjants del passat mes de setembre, en qual poble vaig permaneixer tres dias. La benéfica y tant desitjada pluja que 'ns regalá 'l cel durant aquells dias, me impossibilitá d'aprofitar los ratos sobrers, tal com m'havia proposat ferho, en profit de la ciencia y servey de la nostra Associació; emperó no despreciant los moments en que cessava la pluja, recórrer poguí en part los contorns d'eix antiquíssim poble y recullir datos pera la historia pátria.

Dins de la Garriga, y sobre tot fora del poble, en una área per demás extensa, he trovat gran, extraordinaria abundancia de restos de cerámica romana, si bé qu' en mal estat de conservació. Pera donar d'ells millor noticia, vaig á distingirlos en dos seccions: obra fina y obra grossera.

A esta última corresponen los elements de construcció

* Memoria llegida en la Associació catalanista d'excursions científicas.

deguts al art de teularia, y altres objectes procedents del de terrissaria; perteneixent al primer los restos de *tegulas*, *imbrex*, canals pera la construcció d' aqueductes, pans de conglomerat (hormigon) format per trossets prismátichs de rajols cimentats per morter, qu' ha adquirit ja la duresa de la pedra, etc., etc. Los exemplars de tegulas ó grans rajolas terminadas lateralment per un groixut bordó, manifestan en sos extrems los mateixos encaixos y en sas caras superiors las estrías impresas ab la extremitat dels dits essent encara tendra l' argila, com las per mí descubertas en Banyolas y com las que figuran en lo museo provincial de Gerona procedents de distints punts de la provincia; així com es també idéntica la confecció del conglomerat de trossos de rajols ab lo descobert en estas terras. Entre 'ls restos de terrissa grossera, dech citar los fragments de vasos de capacitat extraordinaria, alguns d' ells, com colls y ansas d' ánforas y grans gerras susceptibles, estas últimas, d' haver contingut cargass de líquit; colls de gerras de menor cabuda, d' ollas ordinarias de totes midas y altres utensilis d' us doméstich no fácils de classificar.

Las troballas de la segona secció consisteixen en fragments de cerámica d' una pasta molt fina, color vermell viu, sens vernís, pero llustrosa en sas superfícies, mostrant la exterior delicats relleus de molt bon gust artístich; altres restos mostran ser d' una terrissa fina també de color vermell més apagat, sens relleus en sa cara externa, algunas vegadas pintada ab ratllas negras simplement, poguent dirse que vé á ser una imitació de la anterior; y per últim, altres restos mostran ser una pasta méns fina tenyida, ántes de ser cuita, ab alguna terra ferruginosa; (mangra, ocre), que li comunica un color groch rojench molt típich. De cada una d' estas classes de terrissa romana ofereix la Garriga, com la provincia de Gerona, diferents tipos en urnas, potets, tasses, *páteras*, cobertors, plats y altres objectes de grandarias diverses, visiblement destinats á diferents serveys, pero de difícil

classificació atés lo mal estat de conservació en que s' presentan, encara que suficients á demostrar la prosperitat de las familias á qual us estavan.

Lo lloch ahont he trobat ab major abundancia eixos monuments arqueològichs es en la montanya del *Padró*, detrás de la estació del ferro-carril, en una área de més d' una hora quadrada de superficie. En ella s' hi troban confusament barrejadas las grans gerras ab la delicada pátera, la rajola al costat de la canal que conduhia l' aygua á algun safreig, y en una paraula, los diferents tipos de terrissa fina ab los d' obra grossera. Quasi no 'm queda dubte que en la carena del bell puig del *Padró* hi tingué algun opulent romá sa sumptuosa *villa*. En altres punts més ó ménos distants se troban també restos d' aquella época, pero palpablement s' observa qu' en ells predominan los restos d' elements de construcció, de gerras y de terrissa fina groga-rogenca (saguntina?) que demostran la major humilitat del poblet de que procedeixen.

En la falda meridional de dita montanyeta la vía férrea atravessa, per medi de un desmont, una ben conreuhada vinya, que atesora pera l' arqueólech no ménos interessants datos. En ella predominan los grans rajols ab bordó y trossos de llosas sorrencas de poca gruxa y molt fina superficie, no mancanthi los pans de conglomerat (hormigon) y alguns que altres, no escasos, ossos humans. Allí hi hagué, sens dubte, un cementiri romá, quals sepulturas se destrossaren al terraplenar la vinya, subsistentne unas pocas de intactas, que 's posaren de manifest al practicar lo desmont referit, que atravessa de un extrem al altre de la vinya.

Desde esta al poble baxa un rierany que vé á terminar luego en la antiquíssima casa Casellas, y tant en lo rierany com en las parets exteriors de dit edifici es fácil reconexer los restos de rajols romans, que per allí abundan, barrejats ab los de més moderna época. De axó 's pot deduhir la molta antiguitat de aquella primitiva casa de banys.

En la ribera esquerra de la Riera, intermedi entre la corrent y 'l poble de la Garriga, hi ha un petit mas dit *D'en Caló*, que també conserva recorts de la civilisació romana en aquelles terras. La major part dels monuments que en ell se conservan pertanyen als que hem qualificat de elements de construcció y terrissa grossera, y no ho citaria, porque axó es molt comú allí, si no fos que en un caminet que hi ha prop de la casa, s'hi conserva encara, desafiant la inclemencia dels temps, un paviment romá, format per un fonament compost de rierenchs units, sens material, á plech de llibre y recubert per sobre de un pa de conglomerat (hormigon) de un palm de gruxa aprocsimadament. La resistencia de est paviment la compendrà qualsevol si calcula que no han pogut destruhirlo lo rigor dels elements ni el continuat tránsit de personas y cabaladuras. En la part oposada de la Riera se troban igualment restos de aquella época, tant vers la Doma com vers lo poble de la Ametlla, però per totas parts constituhint sempre centres aislats, que demostran que tals restos pertanyen á pobles separats uns de altres y no á una població englobada dins una reduhida área.

La pluja y falta de temps, com he dit al principi m'impediren donar majors proporcions á ma excursió arqueològica, axí com la ignorancia en que á las horas estava acerca dels curiosos datos recullits pe 'l Sr. Arabia feu que no la prolongués fins á las immediacions de casa Tarrés (ermita de Nostra Senyora del Camí) cosa que no m'hauria sigut difícil desde 'l punt ahont vaig descobrir lo cementiri romá avans descrit.

Dels datos que acabo de apuntar pot concloure's que la Garriga, durant los temps mes florits de la dominació romana, constituhia un gran poblat format per distintas *villas*, centres de la explotació agrícola de la vall, en que 's trova avuy est poble, y que á contar per la riquesa dels restos que de aquelles he posat de manifest, se deu calcular que fóren la vivenda de opulentas familias. Emperó no intento negar ab lo exposat la possibilitat de que existis

ensemps una població ajustada y que tal vegada manifestaràn novas investigacions. Ab gust á ellas me dedicaria á no impedirho mos quefers y la distancia á que 'm trovo de aquella comarca, no dubtant que entre 'ls individuos de la nostra Associació hi haurá qui suplirá ab ventatja la meva falta.

Tal com siga la relació de mos estudis, li prego, senyor President, que 's digne acullirla ab benevolencia, y comunicarla á la Associació, si de tal favor la reconex merexedora.

Banyolas 17 Octubre de 1877.

PERE ALSIUS.

¿QUANT Y COM APAREIX

WIFREDO LO PILÓS?

DISCUSSIÓ DE LA DATA 875 BAIX LO CONCEPTE POLÍTICH.—
CARÀCTER BAIX LO QU' APAREIX AQUEST COMPTE.—CAPITULARS MERSEN Y QUIERS Á FAVOR DELS COMPTES.—HIPÓTESIS NOVA SOBRE L' APARICIÓ DE WIFREDO.—LO VESCOMPTE D' AQUEST.—DISCUSSIÓ INCIDENTAL SOBRE LA CESSIÓ DE LA SOBERANÍA PER 'LS REYS FRANCHS.

A divisió de la Gotia l' any 865 es lo que trobem senyalat en los Anals de Fransa; després d' aquell any, sols lo titol d' aquest marquesat y la persona y 'ls fets del marqués Bernard apareixen en ells; mes sens expressar fets de la primitiva Catalunya, ni si dit marqués extenia son mando sobre d' ella. La Marca espanyola desapareix dels Anals franchs coetaneos l' any 865 y 'l decret del rey Lluís l' any 878 es l' únich que parla nominalment d' un marqués que despres d' Humfrid puga atribuirse á la Marca espanyola. La capitular d' Attigny, anterior, del any 874, parla també dei Marqués de la primitiva Catalunya, mes sens anomenarlo. Los bisbes de la Marca figuran en concilis de Fransa d' aquells anys, com en los de Troyes; mes en los Anals, Capitulars y demás

documents de Fransa es notable lo silenci sobre 'ls governants civils ó seculars d'aquesta regió de la Península 1. Sols es conjetural l'aparició de Wifredo lo Pilós en lo comptat de Barcelona, marquesat de la primitiva Catalunya, tan immediatament després de la destitució d'Hunfrido l'any 865, quant Cárlos lo Calvo enviá á la Gotia á Bernard net de Rorigó y l'hi encomená ab confiança part de la mateixa Marca, (... *DCCCLXV... Carolus autem... Bernardum ex quo dam Bernardo et filia Rorigonis comitis natum in Gothia mittens partem ipsius Marchiæ illi commitit...* (Anals de S. Berti. Duchesne. *Scrip. rer. franc. T. III*;) aquesta aparició no hi ha document algun dels sigles IX, X, XI y XII que la corrobore. Particular seria, qu' en tants sigles ningun document s' en hagués trobat y que si l'any 985, quant la ruina de Barcelona per l'exercit mahometá d'Almanzor, se salvá algun document de Wifredo fet á Barcelona posterior á l'any 876 2, cap s' en salvés dels anteriors y que no s' hage trobat encara document algun de dit compte anterior á l'any 875 en los arxius de Catalunya. Aquest silenci de deu anys apenas se compren. Del 875 al 887 tampoch trobem documents de Wifredo, lo que fa sospitar si seria del 885 lo de San Joan de las Abadesas que porta la data 875. Deu ú ons' anys sens trobar en dit monastir ni en la seu de Vich, ni en Barcelona document algun de Wifredo, si aquest aparegué l'any 875, vint anys si aparegué l'any 865, mal se comprenen; tants anys sens un document de Wifredo, després del primer, quant se conservan altres documents durant ells, poch s' esplican.

Si s' admet que 'l marqués de Gotia Bernard de Rorigó tingué mando sobre Catalunya, no ha de ser estrany qu' en temps de son govern un conde edificués un monastir, puig per fer aquesta fundació, no era necessari ser marqués ó compte principal de la Marca, bastaba ser compte particular. L'any 858 lo compte Wifredo de Besalú y Ausona fundá lo monastir de Ridaura, sent marqués

Humfrido y si la fundaeió fou l' any 850, sent marqués Aledranu. No consta qu' avans de la destitució del marqués de Gotia Bernard de Rorigó, l' any 878, Wifredo lo Pilós sigués compte de Barcelona; los documents de la vall de Ripoll lo fan constar sols com compte d' Ausona y si en lo primer, (lo del any 875,) se titula Marqués, altres comptes particulars anteriors á ell, com dirém mes endevant, portan lo mateix titol sens ser comptes de Barcelona. Si s' aplican als documents de Wifredo I de San Joan de las Abadessas y de Ripoll, las reglas qu' als demás, per determinar de quin comptat era dit compte, apareix sols com sentho d' Ausona ó Vich y aixis pot admetrers qu' avans de l' any 880 y tants n' ho era de Barcelona.

Mes ¿á quin marqués compte de Barcelona succehí Wifredo lo Pilós? A Hunfrido destituit l' any 865? A Bernard de Rorigó destituit l' any 878? Aquest Bernard ¿tingué mando sobre la Marca espanyola ó son marquesat no passaba ensá dels Pirineus? Positiva y segurament se ignora. No consta que la Septimania ó Fransa goda y la primitiva Catalunya tornesen á unir-se en un sol marquesat baix lo mando de Bernard de Rorigó, no consta, donchs, que tornessen á separarse cuant aquest fou destituit l' any 878. Lo Bernard marqués de Carlos lo Calvo y Lluís lo Balb que feu acceptar (*acceptavit*) al bisbe Frodoyno la tercera part dels drets de la Aduana ¿era lo Bernard de Rorigó? Tan si ho era, com no ¿tenia mando sobre Catalunya? Del decret de Lluís que 's conserva en l' arxiu catedral de Barcelona no s' en despren una resposta categórica.

La deducció es, que no consta clarament que 'ls anys 875 y 76 Wifredo dit lo Pilós sigués encara marqués de l' hispánica ó compte de Barcelona, ni compte particular d' Ausona. No consta, perque no está fora de dupte que 'l document de San Joan de las Abadessas que porta l' any 875 sia verdaderament de dit any, ni que lo Cárlos emperador qu' allí consta sigués lo Calvo; perque 'ls primers docu-

ments de Wifredo que segueixen son deu ú ons' anys posteriors; no consta perque no está demostrat que Bernard de Rorigó destituit l' any 878 caresqués de mando sobre la primitiva Catalunya.

Faltan en los Anals de aquells sigles citas sobre Barcelona al arribar envers los anys 865 á 70, faltan documents civils coetáneos al arribar aquellas temporadas. ¿Qu' es aquesta falta? Com los primers documents que s' han conservat d' aquells anys son de Wifredo? Poch avans d' aquest ¿hi hagué un' invasió mahometana que destruí, com la de l' any 985, lo que s' hagués fet á Barcelona desde l' any 852 y fes desapareixer los documents d' aquells anys? Sembla com si després del alsament y la destitució d' Humfrido l' any 864 y sobre tot de Bernard de Rorigó l' any 878, hagués quedat la Marca espanyola com separada y mitj depresa del regne dels franchs, que 'ls Anals, las Crónicas y altres documents escrits á Fransa ja no 'n parlan. Constan en ells l' acabament del govern d' Humfrido y lo del govern de Bernard de Rorigó; mes no lo comensament ú orígen del de Wifredo.

Constan en los Anals y Crónicas de aquell sigle ix la ruina de Barcelona per 'ls mahometans y l' impune retirada d' aquestos l' any 852 y tenim d' acudir á las actas de traslació d' uns cadávres santificats de Córdoba á Paris, per trobar la situació de Barcelona l' any 858. Trobem documents en los arxius parlantnos d' algun compte particular avans de l' any 875; mes no de comptes de Barcelona. Trobem fets de aquesta ciutat en las capitulars d' Attigny y en un decret del rey Lluís lo Balb los anys 874 y 78; mes no en los Anals y Crónicas de aquell temps; aquestos no parlan ja de Barcelona.

L' any 886 lo compte Wifredo pledejá ab lo bisbe Selua, (l' Sclua considerat com bisbe intrus d' Urgell,) sobre l' iglesia y lo lloch de Borredá, (*Cond. Vind I.*) l' any 887 feu consagrar l' iglesia de San Joan de las Abadessas, (*Opusc. de Ripoll Vilamajor,*) avans del 888 habia restaurat Ausona, posseía Montserrat y lo lloch de Centellas á

una llegua de Tarragona, l' any 888 dotá y feu consagrar l' iglesia de Ripoll (*Marc. Hisp. App.*) La possessió de Centellas marca l' origen de Catalunya la Nova y fins ahont s' habian adelantat las armas catalanas contra 'ls mahometans. Las conquistas y restauracions fetas per Wifredo se presentan sens auxili ni intervenció del franchs y desde son temps no tornan á sortir en l' historia de Catalunya comptes, comissaris ó enviats, ni exercits de Fransa ³.

Apareix Wifredo lo Pilós en l' historia de Catalunya, com fundador de casas monacals destinadas á ser centro de població y conreu de territoris herms, com debellador dels mahometans, com conquistador de nous territoris fins á Tarragona, com restaurador d' una ciutat y una regió importantíssimas de Catalunya la Vella, las de Vich ó Ausona ⁴. Apareix firmant sempre ab sa muller la comptesa Winedilda, després apareix essent lo primer compte de la Marca hispana ó primitiva Catalunya, essent lo Marqués, no se sap si per nombrament dels reys Cárlos lo Calvo, Lluís lo Balb y Carloman, si per aclamació del pais ó per expulsió dels comptes franchs. Apareix sens comptes, vescomptes ni exercits de Fransa; regoneixent per monarcas als d' aquesta nació, mes sens lo caracter de governador amovible com sos antecessors en lo comptat, y sens mando sobre la Septimania, Narbonesa, ó Fransa ó Galia gòtica. No consta que sigúés franch lo vescompte Guillem (*Vvillermus vice comes*) que firma després de Wifredo y sa muller (*Winizelds*) la segona donació d' Exaduci á Ripoll l' any 890, tercer d' Odó, vescompte que sembla haber passat desapercebut. (*Marc. hisp. Ap. 51.*)

Apareix també Wifredo ab los decrets dels Parlaments de Mersén (847) y Quiersy (877) á la ma, justificant ab ells son decret á un grau alt de autonomia. Lo decret de Messen autorisaba als duchs, comptes, marquesos y demás vasalls per esser escullits per senyors directes ó immediats per 'ls homes lliures, quedant lo monarca sols

com senyor mediat ó indirecte d' ells, y directe ó immediat dels senyors, y lo decret de Quiersy declarará hereditaris los empleyos dels comptes y 'ls beneficis de sos vasalls. Ab estos dos decrets podia Wifredo ser legalmente compte feudatari, encaminantse á la soberanía é independència, puig ab tal de no ser destituit de son comptat per lo Rey de Fransa, com ho foren altres comptes antecessors seus, de no passar á altre comptat ó de no morir sens sucessió, quedaba hereditari y senyor de vassalls á Catalunya. En nostre sigle en que l' organisació politica y social es molt diferent, ab dificultat comprenem aquella, ab senyors y vassalls; mes avuy en dia encara á Rusia, Polonia, Rumanía y altres paisos n' hi ha mostrats y exemples, y en l' organisació económica relativa á la propietat encara ne tenim rastres á Espanya. Mes ó ménos injust, lo fet era aquell: senyorío dels comptes sobre habitants y poblacions, herencia dels comptats com de las monarquías mes grans, divisió de las nacions en un sens fi de monarquías de comptes, marquesos, duchs, barons, etc., disminució del poder dels reys ó del Estat central com dihem avuy. Donchs de aquell fet legal, legítim (*legi intimus*, íntim ab la llei,) sigués just ó no, beneficós ó perjudicial per 'l poble, s' aprofitaren Wifredo y sos successors per emancipar Catalunya del jou dels franchs y com de duas espasas ab una sola empunyadura, apareix aquell armat dels decrets imperials y reials de Mersen y Quiersy.

La capitular de Mersen conté onse capítols de pau y aliansa entre 'ls monarcas Lotari emperador, Lluís y Cárlos lo Calvo, per establir quietut entr' ells. Segueixen las proclamas, com diriam ara, (*adnunciaciones*), de cada un d' ells, dihent lo que farán per la pacificació y 'l bé generals y prometent ajudarse mútuament. Sols en la de Cárlos (caps. II y III), se parla de l' elecció de senyors per 'ls homes lliures y en ella, més qu' en las altres dos, promet lo príncep als vassalls no tiranisarlos.⁵ Permeté lo capítol II als homes lliures tenir per senyor al rey ó á cualsevol de sos fidels, com comptes y marquesos. Aquest

capítol tenia ja per la Marca spanyola y per altres païssos del regne franch sos precedents. Las capitulars de Lluís lo Piadós, en los anys 815 y 16, y la de Cárlos lo Calvo l' any 843, dirigidas als espanyols refugiats en l' Aquitània, la Septimania y la primitiva Catalunya, 'ls permeten posarse baix lo vassallatje dels comptes ó governadors, «segons la costum establerta, com los demés homes franchs ó lliures,» lo que prova que 'ls capítols de Mersen sols vingueren á sancionar lo que no podia ja evitarse y que molt avans d' ells ja 'ls comptes tenian vassalls, homes lliures, á més dels esclaus propis y los del fisch. Los espanyols refugiats y molts altres homes lliures del regne franch, ja l' any 815 se posaban baix lo vassallatje dels comptes governadors y aquestos los concedian bens y rebian tributs d' ells. ⁶

La capitular de Quiersy sancioná lo fet de ser ja hereditaris los comptats, referintse sols als fills de compte que seguissen á Cárlos lo Calvo á Italia, y als fills y altres próxims parents dels comptes que renunciessen lo mon ó entressen en la vida monacal. Del text d' aquells capítols no se 'n despren ab tota claretat que fos ja legal l' hereditari dels comptats; mes si qu' era ja un fet, cuant lo rey contra l' autoritat del qui anava, la feya de lley per un número d' homes bastant crescut. ⁷

Encara que 'ls primers documents relatius á Wifredo lo Pilós sian veritablement dels anys 875 ó 76, y que 'l marqués de Gotia Bernard de Rovigó ó altre marqués posat per 'ls reys franchs, tinguessen mando sobre Catalunya, la coexistencia del compte Wifredo ab lo marqués franch fins l' any 879 ó 80 pot esplicarse molt bé. Tal volta Wifredo era primerament compte particular d' Ausona ó Vich, cual territori restaurá y poblá, segons se veurá després ab documents, y en lo bisbat de Vich edificá 'ls dos monastirs de la vall de Ripoll, ahont hi posá un fill y una filla. Tal volta Cárlos lo Calvo concedí á Wifredo lo comptat de Vich, comprenent la ciutat, sa plana, la vall del Ter fins á la de Ripoll, la del Freser

cap á la Cerdanya, l'indant aquest comptat d' Ausona ab los de Cerdanya, Urgell, Barcelona, Besalú y Gerona, comprenent, pot ser, las poblacions y territoris de Berga, Solsona, Cardonay Manresa. Pot ser qu' havent Wifredo restaurat aquest comptat y sigut nomenat per ell per Cárlos lo Calvo; l' any 879 ó 80 pujá á ser compte, marqués ó principal de la Marca en temps de Carloman.

Mes ¿fou veritablement Cárlos lo Calvo lo que concedí á Wifredo lo territori? En Prósper de Bofarull, en sos *Condes*, publicá la venda d' un alou ó heretat lliure situat en lo comptat d' Ausona, feta per 'l compte Borrell, net de Wifredo, l' any 961, en la cual diu: «que dit alou li previngué de son pare y sos antepassats, y qu' á aquestos los habia previngut per precepte del rey dels franchs, que féu lo gloriosíssim Cárlos de tots los territoris del fisch, (ó del monarca) ó herms dels territoris d' ells.»

Ego Borrellus Chomes et marchio venditor sum tibi Ansulfo fidele meo emptore per hanc scriptura vinditionis me vindo tibi alodem meum proprium qui mihi advenit per vocem genitoris mei et parentum meorum, et parentibus meis advenit per vocem preceptis Regis Franchorum, quod fecit gloriosissimus Charolus de omnibus fiscis vel heremis terræ illorum id est in chomitatu Ausona in apendicio de Gurbitano... (Los Condes de Barcelona vindicados, tom. 1, pág. 15. Arxiu de la Corona d' Aragó, núm. 69 del IV Compte).⁸

Cárlos lo Calvo (840-877) y Cárlos lo Gros (885, 86 y 87), foren los dos reys d' aquest nom que tingué la Fransa en temps de Wifredo; Carloman (879 á 84) no era nomenat Cárlos á secas, sino ab l' adició de *magnus* ó *mannus*.

¿Quin d' estos dos Cárlos fou lo que concedí als passats d' En Borrell los territoris? Sembla que si hagués sigut Cárlos lo Gros, emperador, lo document lo titolaria tal. Pot dirse que lo Calvo fou també adornat ab la corona imperial. Mes com no ho sigué fins al acabament de son regnat, podria pensarse que no se 'l titulá emperador

cuant se parlaba d' un acte fet avans de serho, cuant sols era rey de Fransa. Podria dirse, que com la cessió dels territoris sigué feta per Cárlos, fos lo Calvo ó lo Gros, com rey dels franchs, no com emperador, no hi havia precisió de fer constar la dignitat imperial al parlar de dita cessió.

Los «fischs y herms de las terras d' ells» ¿son tant sols los del comptat d' Ausona ó son tots los de la primitiva Catalunya? ¿Son los dels antepassats de Borrell ó los dels reys? Sembla los dels antepassats, puig lo document diu «ells» en plural y «Rey dels franchs» en singular; mes no pot un fiarse del tot de la sintaxis dels documents d' aquells sigles. Si vol dir los fischs y herms del Rey en lo comptat d' Ausona, ahont era l' alou que 's venia, tenim que 'ls passats d' En Borrell, sos avis, Wifredo, eran los prínceps d' aquell comptat, com lo titulá á aquest lo bisbe ausonés Idalquer l' any 906; si vol dir los drets fiscals ó del erari reyal sobre las possessions y herms que tenian los passats d' En Borrell per tots los dominis del rey de Fransa, s' explica bé la cosa; quedaban lliures de cargas los bens d' aquesta familia: mes si vol dir los fischs y herms del Rey per tots los dominis d' aquest, ó no 's comprendria que á la primitiva Catalunya altres comptes que 'ls de la familia de Wifredo haguessen tingut en lo successiu lo domini sobre hisendas y cedirlas com ho seguí fent, ó significaria que 'l rey dels franchs cedí als comptes, no als passats d' En Borrell tant solament, los fischs y herms, inseguint la decadencia del poder reyal en favor dels nobles que 's feya en aquell sigle ix.

Mes las paraulas del document, «Rey» en singular y «ells» en plural, indican «fischs y herms de la terra» dels passats del compte Borrell, la cual tal volta era la d' Ausona, restaurada per Wifredo.

No sabém deduhir de las paraulas de dita venda, que lo rey Cárlos cedís la soberanía del comptat de Barcelona y ménos la de tota la primitiva Catalunya als avis del compte Borrell, á Wifredo; la del territori d' Ausona sí,

ó la de las hisendas de dita familia, segons lo que s' entenga per «terra de dits passats.» Per altra part, no constant la data del decret d' aquest Cárlos, no sabém si es lo Calvo, ó si es Cárlos lo Gros.

La dificultat está en que aquest precepte del Rey dels franchs Cárlos, á favor dels passats del compte Bórrrell, desaparegué y no tenim més que las paraulas del compte alusivas al precepte. Aquest precepte posaria en clar lo camí per ahont Wifredo y 'ls seus obtinguéren tants comptats en la primitiva Catalunya.

La paraula *preceptis* podria ser plural, genitiu, puig la sintáxis d' aquells sigles era molt defectuosa. *Preceptis* en rigor no es genitiu y pot significarlo, defectuosament, de singular ó de plural. Podrian ser diferents preceptes d' un mateix rey; tindriam lo mateix.

Lo territori d' Ausona era en aquell temps silvestre, herm, desert, com diuhen los documents. Qu' en aquestos se li donguin á Wifredo títols molt honorífichs, no vol dir que avans del any 878 fos compte-marqués de Barcelona, fos més que compte particular, puig avans d' ell alguns comptes particulars tenen títols molt significats en los documents d' aquell sigle. L' acta de la consagració de la Seu d' Urgell, l' any 819, dona al compte particular Seniofredo los títols de *Domino é Illustrissimo*. Un diploma de Lluís lo Piadós, fet l' any 822, dona al compte de Besalú Rampo lo títol de *illustri*, y un document d' uns vint anys després titula *marqués* al mateix Rampo. Un document del any 850 dona al compte particular de Besalú, Wifredo, lo títol de *venerabili*. Una escriptura del monastir de Ridaura, any 858, dona al mateix compte particular de Besalú, anomenat Wifredo, los títols de *excellentissimi et reverendissimi viri domini Wifredi marchionis* (marqués). Un decret de Cárlos lo Calvo, fet l' any 861, dona á Gaucelino, compte del Rosselló y Geronona l' any 812, lo títol de *marchio* (marqués). Lo testament del abat Protasi y altres documents de Cuxá, donan al compte de Cerdanya Miró, any 878, los títols de *senio-*

ri ó Domino nostro pre-excellentissimo. En altre document del any 879 ó pot ser d' un sigle avans, lo compte Fredolo de Pallars se titula *marchio* (marqués). Duas cosas son de reparar: que la major part dels documents de Wifredo se refereixen al territori d' Ausona ó Vich y que després de l' aparició de Wifredo y la destitució de Bernard, ja no surt altre marqués ó compte de tota la Marca posat per 'ls monarcas de Fransa. Dels comptes particulars de Gerona, Urgell, Besalú, Rosselló, Cerdanya, Ampurias, que havém citat en la cronología, no se 'n sáp l' origen, la genealogía; tampoch d' alguns marquesos ó comptes superiors ó de Barcelona. No es estrany que tampoch se sapigan de Wifredo, que tal volta comensá per compte particular, pot ser de Vich, en temps de Bernard ó avans, y després fou compte de Barcelona, es dir, superior ó general de la Marca.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

1 Teotari bisbe de Gerona fou un dels bisbes que confirmaren per la Fransa y la Marca l' elevació de Carlos lo Calvo al Imperi, lo dia 1 de Juliol de l' any 876 en la dieta de Pontion. Al concili de Troyes, Agost de 878, assistiren Teotari bisbe de Gerona y Frodoino de Barcelona, y firmaren la lley sobre sacrilegis que dit concili y lo Papa Joan VIII anyadiren á la lley dels Visogoths per la Gotia y la Marca d' Espanya, á petició de Sigebodo arquebisbe de Narbona, metropolitá d' estas regions (*Hispania et Gotia provintias.*)

En quant á la capitular d' Attigny, de l' any 874, tota es sobre las queixas que 'l bisbe de Barcelona, anomenat Joan, presentá al rey Carlos lo Calvo contra lo prebere Tirs, Baion y son partit, y 'ls Godos Manduci y

Recosindo. Sobre 'ls qu' apoyaban la desobediencia de Tirs envers lo bisbe, maná Carlos, que sent cosa llarga portarlos de Barcelona á sa presència y perillós portarlos lluny de la Maria, encomanaba al seu Marqués de quina manera 'ls poses á ratlla y 'ls castigués. (.....*De his autem qui contra auctoritatem et Barcinonensis episcopi voluntatem Tyrsum presbyterum in Ecclesiam Barcinonæ civitate retinent capitulare Augustorum domni Caroli et domni Uloudouvici decerni hoc modo. quia vero longum est istos ad præsentiam Regis addescere vel periculosum est longins á marcha eos abducere domnus Rex commendavit suo Marchioni qualiter eos destringat atque castiguet.* (Baluz. Cap. T. II. Capit d' Attingny del any 874.)

Lo decret de Lluís II de Fransa dels anys 877 ó 78, (del arxiu de la Catedral de Barcelona) á favor del bisbe Frodoino de no fa mes que citar un marqués Bernard que ho era de Carlos lo Calvo y de son fill Lluís (.....*Bernardus marchio nostro per preceptum genitoris nostri ei (episcopo Frodoyno) acceptavit.....*) Y te sos duptes, si aquest marqués Bernard tenia ó no mando sobre la Catalunya primitiva y si era Bernard de Rorigo ó de Bliquilda sublevat y excomunicat l' any 878, es dir, lo Bernard III segons la genologia deduhida d' En Flerez.

2 ¿Venda feta per Sicomares, sa muller y altres á Wifredo y Winidilda, d' unas viletas en cert lloch dit l' Espinosa prop del Llobregat. (Arx. de la Cor. d' Arag. n. 6, de W. I. Any 890.)?

3 La restauració de la ciutat de Vich ó Ausona per Wifredo, consta per 'l discurs del bisbe Idalquer de Vich en lo concili de Barcelona l' any 906, quals paraulas copiaren y traduïren en lo texto mes endavant. La conquesta de Montserrat consta per las següents paraulas d' una sentència del compte Berenguer Ramon I de Barcelona, any 1019.

«La abadía de Santa Cecilia ab todas las iglesias circumvehinas d' ella «qu' estan situadas en lo mont que 'n dihuen Serrat, las quals non besavi «Wifredo compte tragué de mans dels Agarens.....»

Abbatia sanctæ Cecilie cum omnibus sibi circumjacentibus Ecclesiis quæ sitæ sunt in monte quem dicunt Serrato, quas abavus meus Wifredus comes tulit de manibus Agarenorum..... (Marc. hisp.)

La possessió de Centellas prop de Tarragona la proban las escripturas de dotació del monastir de Ripoll feta per lo mateix compte Wifredo, any 888, quant dihuen: «..... lo lloch que 'n dihuen Centellas en la mateixa Marca prop de la ciutat de Tarragona ab quatre millas ó mils passos «al entorn.....»

.....locum quem vocant Centumsellas, in ipsa Marcha juxta civitatem Terrachonam cum milliaros quatuor in giro... (I d.)

4 Generalment la ruina de la ciutat y lo comptat de Vich s' atribueix als mahometans que foren cridats per Ayzó l' any 826, anyadintse que n' hi quedaren molts en aquest territori. L' acta de la consagració ó dedicació de Ripoll feta l' any 977 diu, que Wifredo expulsá d' aquella regió als mahometans qu' hi havia en aquell temps com pagesos, llauradors ó masovers (*qui (Wifredus comes) inter cætera Ecclesiarum edificia, expulsis Agarenis qui tunc temporis colones extiterant, more per prisiones desertam inclens terram, cænobium Ripollense beatæ Virginis Mariæ honore construxit.* Lo bisbe de Vich Idalquer en la relació feta en lo concili de

Barcelona l' any 906, diu, que fou deguda als mahometans la destrucció d' aquella ciutat y son territori; mes no fixa que quedés aquest habitat per 'ls mahometans, ni l' any en que tingué lloch la destrucció. Per las paraulas «molts anys» (*multorum annorum cursicula*) que diu passaren fins á la restauració per Wifredo, podriam creure que refereix la ruina á l' any 712, 13 ó 14, temporada de l' invasió dels mahometans á Catalunya, que de l' any 826 al 886 no habian passat «las carreras ó 'ls transcurros de molts anys» que digué Idalquer. Ayzó, segons Eginhard, entrá per engany á Vich y fou rebut (*receptus*) per aquell poble. Despres Pipino fill de l' Emperador hi entrá. Consta la destrucció de Roda per Ayzó; no la de Vich. ¿Y si la ruina d' Ausona se degué al exercit de Pipino que venia y si 'ls franchs aquell any per castigar á Ausona de haberse deixat «enganyar» per Ayzó, d' haberlo rebut y d' haberlo seguit en son alsament, haguesen desolat la ciutat y son territori? Aquí un' advertencia.

La vinguda de Pipino á la Marca espanyola consta per Eginhard y l' Anonim Astronomo, solsamen y per 'ls anticuaris moderns. Qu' als 27 de Setembre de l' any 827 fos á Vich ó Ausona, sols consta per 'l decret de confirmació de lo que 'l compte de Carcassona Oliva doná al monastir de la Grassa, confirmació feta *in Ausone castro* (*V. Kald. Octobr. anno XIV Imper. D. Hludovic. serenis. Ang. Hist. gen. del Lang. De la bibliotec. reyal de Fransa.*) Mes aquest *Castro Ansonne* ¿era Vich? No era lo *Castro Ausona territorio ausonense in suburbio Carcassense* ahont l' any 918 s' hi celebrá un judici per l' abadia de Montolieu? L' expressada Historia general del Languedoc porta l' acta de dit judici en las Probas de Tomo segon, Sembla mes propi que 'l *Castro Ausone* de dita confirmació de Pipino sia lo de Carcassona y no Vich. Es probable que Pipino al venir á Catalunya passaria per 'l territori de Carcassona y apart qu' al abad de la Grassat monastir de dit territori, mes acudiria al rey quant passés per alli que quant estigués ja mes lluny, dins de Catalunya.

5 *Conventus apud Marsnam I. Anno DCCCXLVII mense februario. Adnunciatio Karoli .. II. Volumus etiam ut unus quisque liber homo in nostro regno senioremem qualem voluerit in nobis et in nostris fidelibus accipiat III. Mandamus etiam ut nullus homo senioremem suum sine justa ratione dimittat nec aliquis eum recipiat nisi sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo sit* (Baluzi. *Capitularia R. F. T. II.*)

6 *....preceptum remissionis sive concessionis quod fecit Ludovicus Imperator hispanis qui ad se perfugerant.... VI. Noverint tamen iidem hispania sibi licentiam á nobis esse concessam ut se in vassaticum comitibus nostris more solito se commendent. Et si beneficium aliquod quispiam eorum ab eo cui se commendaverit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.. .. (Any 815.)—.... præceptum concessionis etc... de Hispania venientes et ad comites sive vassos nostros, sive etiam ad vassos comitum se commendaverunt.... Hi vero qui postea venerunt et se aut comitibus aut vassius nostris aut paribus suis se commendaverunt et ab eis terras ad habitandum acceperunt.... (Any 816.)—... exemplar præcepti translatum... Karolus gratia Dei rex... X. Noverint præterea iidem hispani sibi licentiam á nobis esse concessam ut se in vassaticum comitis nostri sicut alii franci homines commendent.* (Segueix com en lo cap. VI del decret de l' any 815. Any 843.)

7 Capitula instituta á Karolo Imperatore apud Carissiacum cum consensu fidelium suorum anno DCCCLXXVII. XVIII Kald. Iulias (14 de Juny.)

IX Si comes obierit, cujus filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his qui illi plus familiares et propinquiores fuerint, qui cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo ipsum comitatum provideat usque dum nobis renuntietur. Si autem filium parvulum habuerit, isdem cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo in cujus Parrochia consistit eundem Comitatum provideat donec ad nostram notitiam perveniat. Si veró filium non habuerit filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet qui cum ministerialibus ipsius comitatus et Episcopo ipsum comitatum provideat unde jussio nostra inde fiat. Et pro hoc nullus irascatur, si eundem comitatum alteri qui nobis placuerit dederimus quam illi qui eum hactenus provideat. Similiter et de vassallis nostris faciendum est. Et volumus atque expresse jubemus, ut tam episcopi quam Abbates et comites seu etiam ceteri fideles nostri hominibus suis similiter conservare studeant.

X. Si aliquis ex fidelibus nostris post obitum nostrum Dei et nostro amore compunctus, seculo renuntiare voluerit, et filium vel talem propinquum habuerit qui reipublicæ prodesse valeat, suos honores prout melius voluerit valeat placitare. Et si in alode suo quiete vivere voluerit nullus ei aliquod impedimentum facere præsumat, neque aliud aliquid ab eo requiratur, nisi solum modo ut ad patriæ defensionem pergat.—Capitula novissime adnuntiata apud Carissiacum XVI Kald. Iulias (16 de Juny) anno DCCCLXXVII recitata in populo á Gauzleno Cancellario jussu imperatoris Karoli. . . . Lo capitol III diu casi lo mateix que lo IX anterior, sols

qu' al acabament del primer punt anyadeix: *ut filium illius qui nobiscum erit de honoribus illius honoremus* y al acabament del segon punt: *et ipse filius (parvulus) ejus per nostram concessionem de illius honoribus honoretur*, marcant ó establiment mes fortament l' herensia dels comptats. (Baluci. Capitularia. R. F. T. II. Tit. 63.)—Carlos al anar s' en á Roma, publicá á Quiersy qu' ho deixaba tot arreglat baix la direcció de son fill Lluís lo Balbucient per 'ls assumptos generals y particulars, per la guerra contra 'ls normands y per cualsevol altra, y qu' habia decretat capitols, quals deixaba á son fill y á sos fidels (comptes y demés personatjes) que 's quedaban á Fransa. Maná llegir al poble ó publicar per 'l canceller Gauzleno quatre capitols extractats dels vint y tres qu' habia decretat. En ells prometé molta justícia y mansuetut als homes lliures y manaba qu' en morint un d' ells, ningú donés inquietut á sa familia. Lo capitol relatiu als comptes es en aquestos quatre llegits al poble, mes explicit qu' en los vint y tres que no foren publicats y anunciats en general D' aquestos los vuit primers van seguits de la contestació ó resposta dels fidels, los qui resolgueren en ella lo que Carlos en lo capitol á voltas, sols preguntaba ó corroboraren, si 'l rey establia ó decretaba. (Llegir tota la capitular de Quiersy en lo tomo II de las Capitulars publicadas per Baluzi).

8 Aquest notable document porta la data: XVII Kald. novembr. anno VIII regnante Lotarius rex filius Lodovici Regis (962) y las firmas: *signum Borrellus chomes. Giscafredus. Ato sanctæ Sedis Ausonensis unilis*

episcopus. Vradaldus vice comes Erovigius qui alium nomen vocant ferro-cinto sacerdos qui ista scriptura vindicionis scripsit et die et anno quod supra. Es un pergami regularment prim y de color moreno, d' uns dos pams llarchs de lonjitud y mitj d' amplada, escrit en lo sentit de la llargada. Lo caracter de lletra es del sigle x y 's veu qu' es escrit de la mateixa ma que trassá las últimas paraulas, es dir, de la ma d' Erovigi. Sols hi ha tres firmas de ma diferent, las de Giscafred, lo bisbe Atton y lo vescompte Wadald, de lletras distintas entre sí y de la del document, mes grosas y menos bonas. Lo compte Borrell no firmá son nom y la paraula *signum* son de la mateixa lletra del text del document y fins la creu que representa la rúbrica, sembla de la mateixa ma. Las firmas y rúbricas d' aquells tres firmants si qu' apareixen de mans distintas, posadas per quisquí d' ells. Borrell no sabia escriurer, ó sols firmaria 'ls documents de major importancia. Lo que 'ns ocupa se llegeix molt be, encara qu' en alguns punts está foradat; la tinta es negra, la lletra clara, las abreviaturas las usuals del sigle, la sintaxis y la ortografia no mes dolentas que las d' aquell temps. Es document original y no copia antiga; ho senyala la diversitat de lletras dels firmants Giscafred, Atton y Wadald comparadas entre sí y ab la de tot lo document qu' es la d' Erovigi, com se veu en la firma d' aquest. La firma del compte si que no es posada d' aquest, sino qu' es de ma d' Erovigi, puig es de la mateixa lletra que 'l text del document y de la firma final.

LA LLOCADA

I

Si Dèu m' hagués fet la mercé del talent y altres condicions necessarias y naturals pera cultivar l' art de la pintura, ¡quín quadro tant bonich faria! y 'l pintaria tal com lo veig ara, ó més ben dit, tal com l' he vist centas vegadas. No hi puch fer res, no m' ho han donat; com no m' ho han donat, no ho tinch y aixís, donchs, no m' ho donarán, perque tant y més bé que jo sabéu vosaltres, que ningú pot donar lo que no té. Admiro als pintors, m' extasío devant sas obras, m' hi quedo mirantlas encantat y pensant: ¿cóm ho poden fer? y en veritat 'us dich que may per may se me 's vingut á la testa lo pensament d' agafar una paleta ó un pinsell: encara que ¡tant se valdria! ab lo pinsell y 'ls colors y la paleta 'm quedaria més encantat qu' avans, perque no sabia qué fer ab aquestas eynas, pera mí del tot inútils. ¡Qué no daria jo ara per ser pintor!

No 'm queda altre recurs que la ploma y un trossot de

paper, y com los homens, per gracia de Dèu, tenim la parla y l' escriptura, qu' es la senyal convinguda per entendre la paraula que no s' ou, vull veure si per aquest medi, més ó menos complertament, no ab los ulls de la cara, sino per medi d' ells, puch ficar als ulls de la inteligencia, que no 's veuhen, los simpátichs colors d' un quadret plé d' ignoscencia, de vida y candor, que ja 'us dich qu' á mí 'm té enamorat. ¡Ah! ¡Si 'l vejés pintat y si fos rich (s' entén) ne daria qualsevol diner! Més bé que pintar, jo no faré sino donar los colors verdaders pera que quiscun se fassi lo quadro y se 'l pinti en sa fantasía de la manera que vulgui y que més li agradi... Que quedarà descolorit y que será ténue imatge del natural; ja ho sé y res m' innova quí aixó 'm diga; pero també es cosa vella y ben sapiguda que «quí fá 'l que pot, á més no está obligat.»

II

Havéu de saber, si no ho sabéu, que la gent del Plá de Bages, es gent de trevall y de feyna, que compleix com altre lo precepte diví de guanyarse lo pa de cada dia ab la suor de son rostre, y que no sofreix ni aguanta á cap gandul, vagarós ni desfeynat. Es ditxo comú per la terra «gat que no rata, gos que no busca y mastí que no guarda, fora de casa;» lo qual vol dir que qui no trevalla no menja y que no hi ha pa per qui no l' afanya.

Lo Plá de Juncadella es com si diguessim al mitj del Plá de Bages, y lo Mas de las Comas es com si diguessim al mitj del Plá de Juncadella. Com bona casa de pagés, cap de sos moradors está en vaga y per xichs y grans en tot temps del any hi há feynas; fins lo Joanet y la Margaridoia, que son los petits de la casa, trevallen y jugan y cantan, y més de quatre vegadas per sas entremaliaduras, han vist caure entre sas camas la crosseta del avi: mes com lo bon vellet no pot abaixarse pera recullir la crossa,

la mateixa Margaridoya li recull y tota temerosa li torna, y l' avi li pren volent fer l' enfadat, mes la rialleta li escapa, y la noyeta fuig saltant y lleugera com una garsa. També la Margaridoya plega 'ls aglans, també trinxa carbassa, també fa calderada, també arreplega calsidas, herbeja 'l blat ab son aixadonet, y tot aixó á més á més d' ajudar á sa mare, la Teresa, en fer la minestra y totas las feynas de casa. Lo séu germá Joanet, que té un any més que la noya, ab la massa, atarrossa, esporga 'ls pins per fer las pilas, fa las tellas per la tellera y mena la mula quan lo séu pare, l' Anton, agafat á la qua vá demunt de la post aplanant la quintana.

Ab tot aixó, es ben clar, no hi manca vianda, mes los diners no hi sobran: y si per bona sort y ventura va calenta la panxa, va freda y casi sempre vuyda la butxaca. Si 'l Joanet vol tenir algun ral ó mitja pesseta, si vol comprar una faixa ó una barretina, ó una corbata vermella, ó un gabinet á la fira, s' had' espimpar per ell tot sol, perque demanar diners al pare ó á la mare ó al avi, es picar en ferro fret, puig es ben sapigut que d' allí ahont no n' hi há no 'n raja. Y com lo Joanet ho sab aixó y ho sab ben bé, ell s' enginya, y ab los nius per la primavera, ab las granotas qu' agafa al estiu, los aucellets que cassa á la tardó y 'l poll dels pans de las vespas que ven als pescadors, porta sempre alguns quartos al butxacó y de tant en tant fins ne tira alguns á la guardiola de terrissa que sa mare, la Teresa, li té tancada á la caixa: á aixó s' hi afaigeix lo preu d' una perdiu agafada al llas, ó d' alguna griva qu' ha caygut á la llosera.

Bé li venen y molt bé aquestas entradas al bordegás del Mas de las Comas, y no n' arreplega cap que no salti y balli y no diga: «ben vinguda sia;» son, émpero, contingencias de poch producte y sempre eventuals: per çó, quan ell no hi cap d' alegría, quan se pensa ésser més rich qu' un hisendat, es quan toca 'ls diners de la seva cullita qu' es lo regular y normal, lo primer fonament de son peculi. Veuréu qu' aixís qu' ha plogut, agafa un paló, se

'n va á la quintana, qu' aquell any reposa, hi tira 'ls favons y com hi troba bona sahó, fanga que fanga, colga la llevor, y molt aixerit y content á casa se 'n torna. Com remou la terra, li fa molt bé y no pas cap mal: arriba 'l Juny, arranca la planta, á l' era la bat y á cops de forca l' esgrana; devant del séu pare li compran, vegentse algun any en sas mans tot lo dineral de vint y fins vinticinch pessetas en bona moneda de plata. Després de molts prechs, acaba per ser generós donantne una á la Margaridoya, conta las demás cent vegadas, y per fí ell y sa mare las fican de una á una á la guardiola.

III

Per esta tant industriosa y afanyosa manera va creixent lo peculi del noy, fins qu' arriba á ser home. Está bé, 'm diréu, ¿y la Margarideta, no pot tenir may un ralet ó mitja pesseta? ¿No s' ha de comprar un devantal? ¿un anell á la fira, un mocador de pita ó unas arracadetas de botó y atmetlla? ¿No ha de tenir fil y agullas per cusir un pedás ó fer un surgit? ¿No ha de tenir estisoras y didal? Las pobres noyas no poden fer fangadas, ni afullar nius, ni emborratxar ab fum de pólvora las vespas, per péndrels los sostres ó panadas; mes no 'us espantéu, que lo carinyo y bon enginy de la mare troba la manera de fer lo peculi de la noya.

Com ja he dit que la Margaridoya, semblant á un fresch y bonich retony d' alsina, no deixava may á sa mare y en totas sas feynas l' ajudava, la bona Teresa li donava part dels codonyats, de las figas secas y las pansas que venian cada dijous al mercat; mes com ara la noya estava á punt de passar de poncella á rosa, com si diguessim á trench d' auba, l' any en que jo 'us la presento, la Teresa volgué comensar verament lo peculi de la noya y era que ja era arribada l' hora de posarli la primera llocada.

Tocava lo mes de Mars á son terme, y pel baluart corrian las gallinas; estarrufadas algunas y cantant: *cloch, cloch, cloch*, com si diguessin: *ja hi soch, ja hi soch*. La Teresa pensava: *prou que ho veig y no m' escaparéu pas*, y aixís que foren al corral á joch, agafa la gallina negra, qu' era la més grossa, pren un cove, hi posa al fons una pedra perque 'l cove no 's tombi, l' ompla de neta palla, hi posa una vintena d' ous, lo coloca dessota la pastera, y demunt dels ous hi posa la gallina negra, que ab gran paciència deixava fer tots aquells preparatius, mentres la Margarida l' aguantava ab gran cuidado en son devantal. Y semblava que la manyaga bestia no esperava altre cosa, perque aixís que fou al cove estengué la qua y las alas y estarrufá totas las plomas de tal manera que no se 'n veyá pas ni un dels vint ous del cove. Fet tot aixó la Teresa, satisfeta de sa obra, hagué de dir:

—Aném per las altres: ja tinch posada la llocada de la noya.

IV

Desde llavors en avant, no li faltá á la bona lloca ni blat de moro ben esgranat, ni sagó cuit y calent, ni aygua ben neta y clara, que tot li posava la Margaridoya en testos y platets, demunt de pedras y tant á la voreta del cove, que la gallina sols tenia qu' estirar una mica 'l coll, per arivar ab lo bech al gra, al sagó ó á l' aygua. Bé havia vist altres vegadas llocas y pollets, pero com era més petita y no eran per ella las llocadas no hi feya esment ni s' hi parava gayre. Respecte á la llocada de la gallina negra, com li havian dit qu' era seva, ja se la mirava d' altre manera, y tant la cuydava y tant carinyo hi tenia, que ben bé 's pot dir que 'ls pollets que devian sortirne, no deurian la vida á una sino á duas mares; á la gallina y á la noya.

Passaren dias y la lloca, ferma que ferma, sempre quieta demunt del cove. La Teresa, per assegurar la llocada, l'havia posada dessota la pastera perque la calor de la cunya y del forn ajudés en sa obra á la natural escalfó de la lloca, mes havian passat duas semanas y tot estava com lo primer dia: la gallina estarrufada y quieta, y 'ls ous tant enters, blanchs y sencers com sempre. La Margaridoya comensava á perdre la paciencia; qu' esperar més de quinze dias es molt esperar per una noya: lo que fins llavors li havia semblat tant natural, çó es, que dels ous sortissin las gallinas, ja comensava á tenirho per un miracle, que 's pot veure realisat alguna vegada, pero que no s' havia de realisar en aquell cas: fins arribá á pensar qu' havia sigut molt tonta de creurer semblant cosa.

—Avi, li deya la Margarida; ¡no naixen!...

—Ja naixerán, no t' espantis, li responia 'l vellet.

—Sí, deu ésser una mentida per enganyarme á mí...

—No es mentida, no, ja veurás...

—Donchs sembla un miracle. ¡Veyéu si sense ferhi res, dels ous sortirán las gallinas!

—Si es miracle no ho sé, responia l' avi, y altres n' hi há de més grossos encara.

Y com passaren quinze dias, ne passaren divuit y dinou y vint, y com podéu pensar, la Margaridoya ja creya ben bé que 'l séu pare y sa mare y l' avi y lo Joanet y tots, s' havian volgut burlar d' ella. Era un diumenje d' Abril, quan cumplian vintiun dias, des que fou posada al cove la lloca; la Teresa, l' Anton y 'l Joanet, eran á missa matinal, y al Mas de las Comas sols hi havian quedat l' avi y la noya, per anar més tart abdos ab la somera á missa major. Lo vellet, sentat al cap de la taula, acabava lo platet de las sopas y la noya, portant encara la rossa cabellera deslligada y caiguda, servia al avi, y quan lo servey li permetia, com que no havia perdut tota l' esperansa, mirava 'l cove de sota la pastera. Tant s' hi acostá una vegada, qu' espantada, cridá:

—Avi, la lloca m' espanta.

—No t' hi acostis, li deya l' avi.

Y la gallina semblava que volia embestir á la noya: moventse la lloca, entre sas negras plomas sortí una clofolla d' ou. La noya, per l' afany valenta, volgué tráure la clofolla, y la gallina, fera, li doná forta picada saltant á fora del cove. No 's sentí la Margarideta del dolor; haurian dit que per un mateix fill renyian dugas mares, y llavors fou la sorpresa de la noya. Veu los pollets, petits com una nou, cuberts d' un borrhissol de groguench color qu' ab son petit bech feyan: *piu, piu, piu*. Llansa la Margarida un xiscle, los agafa y 'ls porta á la taula á ensenyarlos al avi: no cal dir que la lloca, torná desseguida á dalt del cove.

—Porta mill, li digué l' avi.

Ne tirá lo vellet uns grans demunt la taula y picava ab un dit, com si volgués imitar lo bech de la gallina. Los pollets, per son meravellós instint, prompte picaren també, trayent d' un á un los granets de mill que s' havian esbarriat per la taula. La Margarideta, ¡no heu vist may figura més animada y hermosa! De peus en lo banch, sentada á la taula, devant del avi, son rostre jovencel semblava més jove y més tendre en comparansa á la arrugada pell del vell: sa cabellera penjada, que li tapava part del front, abundosa y rossa, semblava estesa madeixa de fils d' or, al costat de la blanca neu que cubria 'l cap del avi: y ab sos ullets blaus pareixía que volia menjarse 'ls pollets, que ja no deixavan de picar los granets del mill estesos per la taula. ¡Qué bonich quadro!

—Son méus, avi, deya la noya tot gratantse la ma, en que havia rebut la picada.

—Sí, que son téus, sí, li responia.

—Y encara 'm fa mal...

—Diu que no 's tenen fills sense dolor.

—¿Veritat que no me 'ls pendrá 'l Joanet?

—No, si son per tu, si 'ls portarás al mercat y dels diners que te 'n donguin ne comprarás lo que vulguis.

—¡Oh! No me 'ls vendré pas, encara que me 'n donguin una pesseta.

L'avi no pogué ménos de riurer del amor de la Margaridoya per los séus pollets, y á mitja veu, com qui ho pensa per ell tot sol, digué:

—Altres pollets tindrás, si á Dèu plau, que no 'ls donarás, no, ni per cent unsas d' or.

Arriváren en aquell punt los de missa matinal; los pollets de la taula ja piulavan més fort; ja 's sentian altres *piu, piu*, dessota de la pastera, y no havia pas caygut lo sol á la posta, que ja era viva tota la llocada de la noya.

JOSEPH DE ARGULLOL.

Barcelona 19 Novembre de 1877.

UN QUADRO

JUSTAMENT RECOMPENSAT

QUANT la «Societat barcelonesa d' Amichs del País» obrí lo concurs pera lo corrent any, cridá nostr' atenció y aplaudírem de veras lo tema proposat pera pintura.

L' assumpto no podia ésser més propi, ni mellor escullit, simpátich á tot bon catalá, y per lo tant hi trovaria en ell inspiració, qui al sentiment del art, reunís l' admiració per nostras passadas glorias.

Ja fa un quant temps, que com si las sensillas costums de Catalunya, com si 'ls poétichs paissatjes de sas encontradas, com si, finalment, los fets de nostre grandiós passat, no fossen prou, no reunissen condicions acceptables pera inspirar assumptos pictórichs, se cercan aquestos (per punt general) en la reproducció d' escenas grotescas ó *mansas*, produhint quadros de género, que no diuhen res al esperit.

Aixó ja té, fins á cert punt, sa explicació, y es la poca estima en que 's tenen en nostre mercat artístich las obras que, sobre ésser intencionadas, pugan contribuir á la regeneració social, porque ja sabém que té molta influen-

cia la filosofia desenrotllada clarament en un assumpto artístich.

Per aixó voldriam que la escola moderna catalana, es á dir, las obras que 's produheixen pera nostre país, reunissin aquellas qualitats; per aixó voldriam que nostres colleccionistas en lloch de tenir desitxos de cubrir parets, preferissin reunir obras de mérit, més escassas potser en nombre, pero de més valor.

L' assumpto escullit per la «Societat barcelonesa económic» tendeix á aqueix fi. Era la representació de quant las autoritats de Barcelona, després de negarse á jurar fidelitat á En Joseph Napoleon lo dia 9 d' Abril de 1809, foren conduhits entre filas al castell de Montjuich. Lo P. Ramon Ferrer, en sa curiosa obra, nos fa una relació bastant complerta, y 'ns retrata ab vius colors aquell acte grandíós y conmovedor. Lo palau de la Diputació estava rodejat per soldats francesos, y no privava aixó al poble; d' entregarse á son entussiasme, de probar son amor per la causa nacional. Quan després d' haverse negat á jurar al rey imposat per l' estranger, ab lo cap alt y la conciencia tranquila, aquells il-lustres patriotas eixiren del palau custodiats per sos enemichs, lo sentiment dels catalans no pogué ja contenirse y va demostrarlo una verdadera ovació.

Transportat l' assumpto á l' obra pictórica, reuneix condicions difícils per demés, pera son desenrotllament.

Lo Jurat obrá ab molta justicia al distingir lo trevall premiat, producció del jove y llorejat artista N' Enrich Moncerdá. La interpretació franca y entera del fet, l' agrupació de las figuras y més que res l' expressió d' algunas d' ellas, que 's distingeixen per son vigor, son las qualitats que sobressurten en lo quadro.

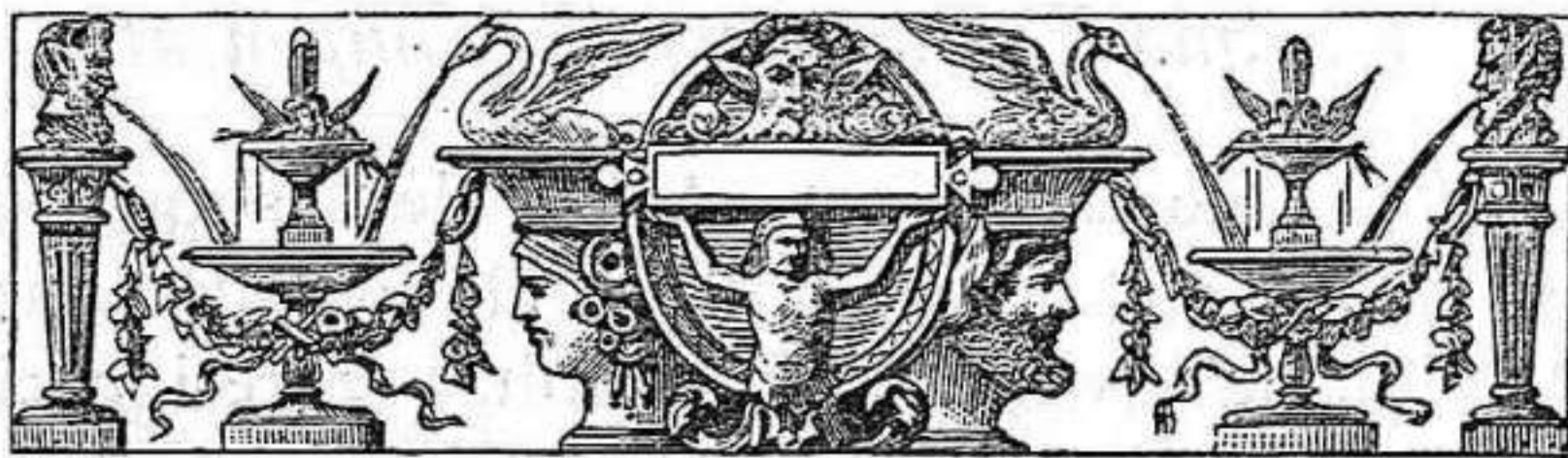
Lo Sr. Moncerdá, adoleix d' un defecte de fácil esmena, y es la boniquesa que dona sobrada á son color, apartantse un xich de la realitat. Mes aixó no fa decaure la obra, pintada ab tota conciencia y naturalitat. A primer terme 's destaca una ben dibuixada figura, perfecte repro-

ducció d' un tipo afrancesat. Altres de las que ab rahó poden alabarse son las d' un jutje y d' un vellet que vesteix l' uniforme civil, per la dignitat y resignació que expressa.

Felicitém, donchs, al Sr. Moncerdá per son quadro, justament recompensat, y li prometém un gloriós pervindre, si segueix lo camí emprés, qu' en nostre concepte es lo de la veritat artística, ja que 's separa del perjudicial vulgarisme.

JOSEPH FITER É INGLÉS.

LO TRAPECI.

DE dugas brancas floridas
un bell trapeci he penjat,
y de floretas cullidas
totas de rosada humidadas
las dos cordas he trenat.

Propet séu la fon rodola
lo blau del cel retretant,
la llum del sol tornassola
un aixam d' aucells qu' hi vola,
alegres xerrotejant.

Y al jugar entre 'l fullatje
novellench, l' oreig somríu
perque sab que 'n tal paratje,
amagat entre 'l brancatje,
un rossinyolet te 'l niu.

Ansia, amor, corremhi á l' hora,
batemhi abdos sens retar,
que si 'l mon tal pler no anyora,
es sols perque encara ignora
lo qu' es gronxarse y cantar.

Volta 'l bras á ma cintura;
jo la corda agafaré
y al gronxarnos per l' altura,
cantém, que millor ventura
ningú sab, ni ningú té.

Potser lo cant al sentirnos
lo rossinyolet del niu,
voldrá mes y mes johirnos
y ab las passadas seguirnos
de son gorgoreig festiu.

Y 'ls altres aucells á l' hora
lo to de sa veu prenent,
al trovador de l' aurora
que ab sos cants los enamora,
farán l' acompanyament.

Quin goig!... Al fer la bransida
volejarán tos cabells
y ab la voreta gornida
del vestit, de l' herba humida
mourás los brinets novells.

A cada nova blincada
lo brancatje 'ns ruixará
ab perlas de la rosada
y al redrès, altre vegada
á ruixarnos tornarà.

Y aixís, abressats gronxarnos
al veurens l' oreig, gelós
y ab esensas d' embullarnos
los cabells, á acariciarnos
vindrà las galdas als dos.

Y tu 'm dirás carinyosa
seguint lo compás del bres,
ab veu pel va y ve conmosa:
—gronxa que ara soch ditxosa,
mes depressa, encara mes.—

Quin pler!... En la vida entera
no 's pot trovar pas mellor...

Degué ser en primavera
al naixer la flor primera
quan al mon vingué l' amor.

Jo tinch per mí que seria
un trapeci 'l seu bressol
que 'l vent d' assí allá mouria,
ja qu' es l' amor, vida mía,
tan mestre en aixecá 'l vol.

Mes, vina, dolsa amoreta,
al trapeci muntem ja
y vinga una cansoneta,
agáfatem ben estreta
que al aire 'l trapeci va.

Lo sol desfá las neveras,
L' aigua 'l terreny ha filtrat,
grilla la llevó y la sava
per l' arrel se va enfilant,
sím, sám...
verdejan plans y colladas,
brota l' arbre novells tanys;
tot floreix y l' amor goses,
de flors coronant son cap.

Cantan los aucells alegres
pels fruyters saltironant,
cau la flor, lo sol madura
la fruyta ab son ardent raig,

sím, sám...
y l' amor que á las orellas
cireretas s' ha penjat,
juga ab los aucells que frisan
per poderlashi picar.

Y ve l' Agost; per las vinyas
va l' amor llaminejant
y á cada gotim que aplega
sos llabis fa dilatar;
sím, sám...

quan del cup lo nou vi tasta
sa rojor diu si li plau,
tant lo tasta y saboreja
que sos ulls flamejan llamps.

Y ab l'ardencia y la bullida
que 'n son pit va fermentant,
quan la neu cubreix la terra
ja 'n te prou per retornars;

sím, sám...

vingan neus, frets y glassadas
que 'l bon temps ja tornarà,
y un ivern no ha d'acabar-lo
lo foch que 'n son pit hi haurà.

L' amor es etern; sas galtas
lo temps no ha d'arrugar may,
y cantarà y riurà sempre
sent jove en totes edats;

sím, sám...

vejé com lo sol naixía
per entre èstels clarejant,
y no 'l plorarà quan mori
per que no sab de plorar.

QUAN en l'aire á ma boja fantasía
deixo lo vol vertiginós alsar,
una dolça rosada d'alegría
mon cor, que vat sens treva, ve á ruixar.

Sospés per dos cadenas lluminosas
de raigs d'estrellas, veig gronxarse al mon,
desfent ab lo va y ve las tormentosas
boiradas qu' es refregan pel seu front.

Y sentat demunt d' éll, com puga estarse
al trono un imperant, miro al amor,
miro al amor d' assí d' allá gronxarse,
del regne de la llum á la foscó.

D' allí, contempla á l' auba riallera
escampar perlas desde prop del cel,

rodá 'l carro del sol per l' ample esfera
y estendrer á la nit son lústich vel.

Y aixis quan la tempesta descargola
lo feix dels llamps que fa escampá y brunzí,
com quan l' huracanada 's ventijola
y al mon corona l' arch de Sant Martí,

Ell gronxantse somríu, somríu y canta
deixant en l' aire sos cabells volar,
que ni lo vuit hont penja 'l mon l' espanta,
ni 'l raig del sol li fá los ulls tancar.

Per mes que veja encendrer y apagarse
estrellas bullejants de mil colors,
y caurer en lo vuit ó condensarse
per fer juntas un sol ab sas clarors;

Per mes que un cataclisme inmensurable
aixequé vías láctees d' altres mons,
res torna del amor, qu' es immutable,
lo plácit balandreig ni las cançons.

Ell sab que tart ó prompte vindrá un dia
en que 'l mon per l' avench te de rodar,
hont, batent y estrellantse per la vía,
estrellas sols y mons van á parar.

Mes, ab sas álas, quan cruixir escolte
los estreps ab que Déu aguanta 'l mon,
avans que al avimarse jiravolte,
d' un vol al cel èll tocará ab lo front.

Y passará tot somriguent sas portas,
devant de Deu s' inclinará festiu,
y li dirá:—Pare y Senyor, son mortas
totas las rassas, mes jo encar' soch víu.

Y si volguesses perdonar als homes,
perqué d' un vol pugan muntar aquí
jo de mas álas puch tirals las plomas.
Senyor, ho vols?—Y Dèu dirá que sí.

TORNEMHI, dolsa amoreta,
á gronxarnos y á cantar,
vinga un' altre cansoneta,
que ventura mes completa
may al mon podrém gosar.

Y aixís, mentre aquesta vida
va la humanitat passant,
desficiosa y aflijida,
abratsats, d' una branzida
passem la tu y jo cantant.

F. UBACH Y VINYETA.

MINISTERIO
DE CULTURA

AL TRAVALL

EN materia de treball
Tothom vol la primàcia,
Y 's disputan nit y dia
Llansadora, fanga y mall:
Lo riu creix y corra avall,
Sa escuma ab lo mar barreja,
Y van ira, ergull y enveja
Lo cor del poble minant
Y 'l mall pica tant y tant
Que mitj mon ja traquiteja.

Ningú parla del talent,
Ningú 's recorda del sabí,
No hi há quí al poeta alabi
Ni eczalse lo pensament.
Jo vull, pus, ab noble intent
Las arts y ciencias llohar,
Y devant del mon probar
Que si 'l cap no fés treball,
Llansadora, fanga y mall
No podrian treballar.

¿Quí ha estudiat de la natura
Los secrets, las estacions,

Per sembrar y fer plansons,
Empaltaments y verdura?...
¿Quí en anys de trista malura
Ha rublert de fruyts la terra?
¿Quí omplí de vinyas la serra
Y al pagés de doblas d' or?...
¿La fanga, ó l' agricultor
á quí 's fá avuy tanta guerra?

¿Quí lo ferro ha convertit
En enginys, eynas, talers,
Quí n' ha trempat los acers
Y l' or y plata ha polit?
¿Es lo mall, lo bras fornit,
Quí l' empremta n' ha inventat,
Vapor y electricitat.
Locomotoras, vaixells,
Canons, bronzos y fusells;
O es lo cap qu' ha treballat?

¿Es ell ó la llansadora
Qui 'ls talers n' ha doblegat,
Y ha filat, teixit, pintat,
Segons li ha plavut á l' hora?
¿Quí á l' industria benefactora
Ha donat vida y alé?
¿Quí més qu' ell ab cor y fé
De ditxa umplená la terra,
Pugnant sempre ab la vil guerra
Que 'ls estranys li han volgut fé?

Y 'l comers, aquesta mina,
Est tresor que no té préu,
¿A quí més qu' al cap se deu?
¿Qu' es lo que ell no s' esmagina?...
Solca 'l mar la nau llatina,
Y á despit de tots los vents,
Privacions, fatichs, torments,
Allá en platja llunyadana,
Alsa ensemps que sa cabana
D' un gran poble 'ls fonaments.

En lo cel fixant sa vista
Cerca en ell sa guia y nort,

Y ab la *Ciencia* entrant á port
Llá d' allá un nou mon conquista:
Més espays al fons avista
Que gelós lo mar li tanca;
Lo sonda, 'ls corals esbranca,
Y ardit, noble y sempre actiu,
Vá espargint arreu lo riu
Dels secrets qu' á Dèu arranca.

Joyós l' arch de Sant Martí
Ab sos colors l' enamora,
Las flors l' encisan tothora,
L' aucell canta al frenesí;
Brilla 'l sol, torrent diví
Que d' or vest naturalesa:
Sent la *Geni* la bellesa,
Brolla l' *Art...* y embadalida
Véu l' ánima una altra vida
D' amor, gloria y de grandesa.

Y s' aixecan catedrals,
Richs palaus y forts castells,
Tot rublerts de quadros bells
Y esculturas celestials:
Y fábricas colossals
Quins terratremols espantan,
Y hont avuy ab goig hi cantan
Al compás de son treball,
Llansadora. fanga y mall
Cansonetas que 'ns encantan.

Gosa de plé l' esperit
En mitj tantas maravellas,
Y del sol, lluna y estrellas
Lo vol segueix atrevit;
En son desitj infinit
De abeurarse en la vritat,
Ab noble temeritat
Estúdia, pensa, treballa,
Y es sa vida una batalla
Que sosté ab l' Eternitat.

Y l' historia, ab lletres d' or,
Los fets gloriosos escriu,

Y á través dels segles viu
Lo nom de tot vencedor:
Y al escalf lo trovador
Del ideal en que s' inspira,
Al dols acort de sa lira,
Entonant joyosas coblas,
Canta la gloria dels pobles
Quína grandesa l' admira.

Y ell, que véu ab dolor gran
Com mitj mon se traquiteja,
Pus van ira, orgull y enveja
Lo cor del poble minant:
Vos diu faels: ¡Endevant,
Obrers de l' intel·ligencia!
¡No us espanti lo treball;
Vaja 'l riu amunt ó avall,
Son los brassos de la ciencia
Llansadora, fanga y mall!...

ANTONI MOLINS Y SIRERA.

À MON PRIMER AMOR

ELEGIA.

VOLEU per mon entorn ilusions bellas,
Retornaume 'ls recorts que en mí nasqueren,
Feu brillar damunt meu un cel d' estrellas,
Feu que vege badarse las poncellas
Que mon alé febrós un jorn clogueren.

Prop d' ella lo meu cor com sospirava!
Tots sos recorts ma pensa recullia:
Tot pensant ab lo molt que l' estimava
¡Oh Deu meu, com gosava, com gosava!
¡Com fugia la ditxa, com fugia!

Ab fé de noy, de tot, de tot la creya,
Eran per mí sos ulls la llum del dia;
Fins la gola del clot encesa veyá
Quan ella ab veu d' amor molts cops me deya
Que per morir ab mí, alegre vivia.

Com lo ferm huracá que l' arbre assota
Arrebassant d' un cop rebrots y fullas,
Aixís lo desengany que del pit brota,
Mas ilusions mes dolsas, ma fé tota
Va arrencar de mon cor fentne despullas.

¿Alegrías del cor, per que venireu
Si haviau de deixarme en l' orfanesa?
Per que lo cel d' amor així aclarireu
Y dantme un bes de mí ben lluny fugireu
Llensantme en eix avench ple de tristesa!

Jo he sigut ton esclau, foren tos brassos
De rosa y neu un jorn dolsas cadenas,
Los meus foren per tu no mes que llaços,
Jo seguia com foll sempre tos passos,
¡Los goigs passats avuy pels dos son penas!

Encara al cor avuy ta imatge pura
Com reliquia la porto per salvarme,
Y faig via y mes via á la ventura,
Y cercantme per tot la sombra impura
Del pecat, en sos brassos vol tancarme.

Deixo 'ls plahers, las mundanals orgias,
La virtud al meu cor dolça aconsella,
Retirát y tranquil veig passá 'ls dias
Y obertas veig del mon las amples vias
Dels camins mes segurs: brilla ma estrella.

Las boyras del passat besan ma testa
Y s' allunyan despres; naix nova aubada;
Y desplegant lo sol sa hermosa vesta
Los jorns d' esclavitut los fa de festa
Y primavera tornas l' hivernada.

Ton nom, Deu meu, glorie avuy ma boca,
Ta grandesa esplendent y soberana,
Tú has ablanit mon cor qu' era de roca,
Tú has revifat la rosegada soca
Que un jorn vares plantar robusta y sana.

Guiam, Deu meu, que visch plé d' anyoransa,
Mon anima repós sols necessita,
Fes que vegi la llum en la llunyansa
Que un jorn guiá complintlo d' esperansa
Pel trist desert, al poble Israelita.

ARTUR GALLARD.

CORRESPONDENCIA

Gerona 10 Novembre de 1877.

SR. DIRECTOR DE «LA RENAIXENSA.»

Com en los anys anteriors, enguany també, y en major escala si axis pot dirse que en aquells, las lletras catalanas s' han emportat la palma de la victoria en lo Certámen lliterari de Gerona. Los dos únichs premis adjudicats á la poesia ho han sigut á composicions catalanas y dels sis accéssits á ella otorgats, cinch están escrits en la nostra llengua. Los altres dos premis dels quals son guanyadoras dos importants memorias en prosa castellana, tant per son assumpto com per la persona de sos autors de dret á Catalunya axi mateix corresponen. Ab vera satisfacció veurán, donchs, los lectors de eixa *Revista*, representant del moviment de las lletras catalanas y entusiasta per son progrés, los resultats del certámen geroní, y pagaré ab ells mon deute acostumat, fent en esta correspondencia una curta y sensilla ressenya de dita festa lliteraria.

Serian com á dos quarts d' una del dia quatre del present mes quant lo president de la Associació lliteraria establerta en esta ciutat, en Sebastiá Obradors, dona comens al acte de la pública distribució de premis ab un extens y erudit discurs dirigit á mostrar la importancia de las lletras y sobre tot de la poesia y á probar ab bon número de fets de totas épocas y encontradas sa influencia en los progressos de la civilisació, discurs merescudament aplaudit per quants lo sentiren com creyem ho será també per quants lo llegixin. Com es de rúbrica en estas festas, seguí immediatament la lectura de la Memoria del secretari Sr. Vinardell, qui despues de havernos fet

conexer l' estat de l' Associació, per ventura mes extesa y arrelada cada dia, nos digué d' una manera resumida pero complerta y sufficient las qualitats y bellesas de las composicions distingidas per lo Jurat calificador ab premi ó accésit, com també los motius de son juhí dexant d' adjudicar sis dels deu premis oferts. Oberts, luego, los plechs que contenian los noms dels autors premiats, resultaren ser los següents:

Poesía histórica: premi, En Joan Bassols y Prim, de Olot.

1.^r accésit, En Joseph Franquesa y Gomis.

2.ⁿ » En Francesch Ubach y Vinyeta.

Poesía lírica: premi, En Francesch Ubach y Vinyeta.

1.^r accésit, En Joan B. Pastor Aicart (valenciá).

2.ⁿ » N' Antoni Careta y Vidal.

3.^r » En Joan Rodriguez Guzman (poesía castellana).

4.^t » En Jascinto Torres y Reyetó.

Memoria histórica: premi, En Joseph Coroleu é Inglada.

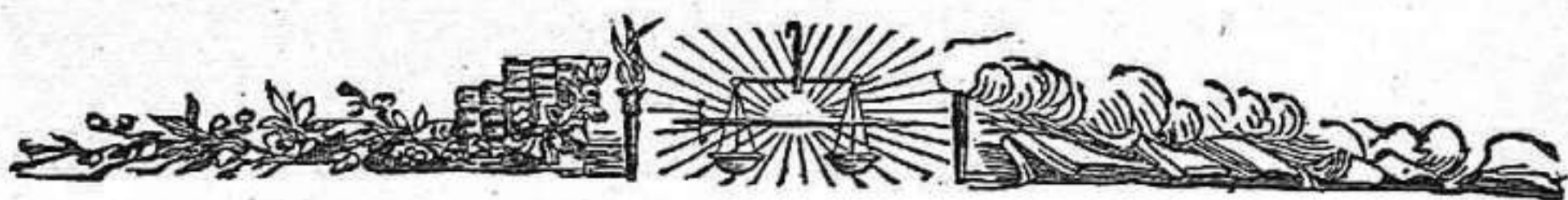
Memoria sobre costums catalanas: premi, En Salvador Sanpere y Miquel.

De tots los autors citats, sols tres son nous en nostres Certámens, y un d' ells era del tot desconegut en las lletras catalanas: estas dehuen per conssegüent, felissitarse de contar ab lo Sr. Bassols de Olot, nou sostenedor de nostre modern renaixement y cantor entussista de las glorias de la patria; com deu felissitarse, per sa part, l' Associació gironina d' haver mogut á concórrer á sos certámens historiadors y crudits de tanta nota com los Srs. Sanpere y Coroleu, quals trevalls farán sens dubte de major interés y mes estimat lo volúm del Certámen d' enguany.

Per lo demés, lo lluhiment de la festa, lo concurs d' autoritats y la protecció del públich, correspongué com sempre, al carácter é importancia del solemne acte que se celebrava.

De la exposició de bellas arts ab motiu de las firas celebrada, poca cosa podem dirne: fa temps veyem ab pena que la major part de nostres artistas mostran per ella escás interés, si bé pels resultats de las últimament celebradas en eixa, no sabem si pot atribuirse sols á falta de voluntat. Pel poch temps que fá que pinta son autor, mereix elegis una copia de la Danae del Ticiano, exposada per nostre compatrici en Francesch Teixidor.

J. B. S.

BIBLIOGRAFIA

L' AMMINISTRAZIONE LOCALE IN INGHILTERRA, SCOZIA ED IRLANDA.

Lo conegut escriptor italiá Sig. Domenico di Bernardo s' ha servit remetrens un exemplar de sa derrera recient obra, publicada á Palermo ab aquell títol. Notoria com nos era la bondat de sa firna, per las alabansas que la prempsa italiana y estrangera havia dispensat á son anterior estudi sobre 'l divorci, no cal dir si havem llegit aquella ab detenció, ab la detenció ab que 's llegeix tot llibre hont un sap de segur que hi ha de trovar molt y apendre no poch.

¿Que 'n dirém? Difícil es sempre emitir judici d' un llibre: més, molt mes, quan lo llibre es de la índole del que ha publicat lo Sig. di Bernardo. Considerém com á requisit essencial pera formarne cabal concepte y sobre tot pera traduhirlo en article crítich destinat á la publicitat, coneixe teórica y prácticament, per los principis en que descansan y formas en que 's desplegan, per sa manera de funcionar y per sos efectes, las instituciones que analisa y que critica.

No mes que aixís es possible averiguar hont radica la veritat, sí en obras que, com las de Ineist, Valframberg, Stein y altres, presentan la administració local inglesa com una organisació digna de la edat d' or, fórmula acabada del bon govern interior de las nacions, -ó bé si, al contrari, en las que, com la del Sig. di Bernardo, la reputan digna de censura per son esperit y per la manera de traduhirse en corporacions funcionals, y digna de reprobació per sas resultas prácticas: una de tantas fases d' aqueixa antigua cuestió que 's ve ventillant, desde Montesquieu especialment, entre anglómanos y anglófo-

bos, cuestió no resolta encara á pesar de la importancia que revesteix, particularment pera las principals nacions llatinas que han importat d'enllá del pas de Calais los motllos pera refer sa organisació política.

No será modestia 'l dir que sufrim la incompetencia mes completa pera dar una dita en semblants materias, y si la obligació de correspondre á la galantería del autor no hi fos, á bon segur y ab molt de grat que no agafariam la ploma, sino que reservariam pera 'l foro intern las observacions que hem fet tot llegint la obra. Pero en fí, probem de dirne alguna cosa.

En un punt estem conformes ab di Bernardo: en la impossibilitat de transportar al continent las institucions locals per éll descritas y ab tanta copia de noticias analisadas. Ab ell hauria de succehir com ab los naturals del país d'hont son indígenas, que may deixan tres cosas: lo *spleen*, las patillas rossas y l'amor á sa patria. Busqueulos hont vulguéu: en los cims del Himalaya ó en los del Montblanch, en los cármens granadins ó en las estepas russas, sempre l'inglés es inglés, y maravella pot considerarse, no sa aclimatació, que aquesta no es difícil, pero sí sa fusió ab los naturals del país hont l'esperit de turista ó de comerciant li ha fet plantar la tenda. Aixís sas institucions: necessitan las boyras de Londres ó 'ls ayres impregnats per los quatre punts cardinals, de las sals del Atlántich. Las institucions son com los idiomas: tenen los seus *setse jutges* que ningú sab pronunciar ab la puresa del fill del país. Per aixó 'l sistema constitucional inglés transportat al continent y establert per l'entussiasme mes que per la reflexió, v. gr. dels constituyents del any 12, ha dat los resultats que tots toquém ab los dits. Y no obstant, á Inglaterra ben bé que se la passen.

Molt pitjor succehiria ab las institucions locals, mes difícils d'implantar encara que las generals, perque afectan de mes aprop al sentiment y al interés del individuo, avans que nacional, ciudadá. Descansen las inglesas en un element intrasmisible: l'element tradicional. Los inglesos, fins en mitj de sas expansions revolucionarias mes furibundas, s'han recordat sempre de que no aixís com aixís se romp ab lo passat, ni 's mudan sistemas com se mudan camisas: y si han pecat d'alguna cosa, ha estat indubtablement de massa tradicionalistas. Encara avuy la ciutat de Londres, una de las favoritas de la civilisació moderna, s'entussiasma ab la *mascarada*, que no es res mes, de la professó del Lord major. Nosaltres preném á broma que en la de Corpus hi vajan los timbalers, últims representants del antich Consell municipal. Y aixís com passen per lo ridícul, si es que ho es, passen alguns cops per lo nociu.

Pero, y en aquest punt hem de dissentir, encara que ab molta timidesa, del Sig. di Bernardo. ¿La impossibilitat de la trasplantació

prova la falta de bondat de las institucions á ella subjectas? Creyem que no. ¿Perqué á Italia ó á Espanya no darian los fruyts que á Inglaterra, hem de reputarlas dolentas en absolut, y censurar als inglesos porque las conservan com un sagrat depósit, á que sols ab molt respecte y d' en tant en tant s' atreveixen á tocar?

Mes grave es la crítica que d' ellas fa l' autor considerantlas en sos efectes. Terribles, fundats son los cárrechs que las hi dirigeix, y en sa esposició es hont principalment descollan l' erudició tota d' actualitat, la energía de polemista, la habilitat d' agrupació d' arguments que caracterisan al Sig. di Bernardo.

Exemples y no pochs cita, opinions y no contadas ni de procedencia sospitosa retrau pera fer bona la seva crítica. Difícil es sustraures á la contundencia de sos racionis; però sense desconéixela ni ab ella la legitimitat de sós cárrechs, negativa difícil pera qui no puga d' exemples contraris derivarne contrarias lliçons, ¿no es natural, dintre de la conjectura, preguntarse: deu, cent, mil cassos práctichs, bastan pera provar la maldat d' unas institucions que regint á millions de ciutadans, ofereixen milions de cassos práctichs? ¿Las queixas de deu, de cent, ni de mil periodistas son suficientes pera calificar de dolenta una cosa que altres tants periodistas aplaudeixen y que anys y mes anys conserva una nació com la inglesa que conta ab tants y tants medis de manifestar y d' imposar sa opinió? ¿No succeheix ab las institucions com ab los indivíduos, en los quals veyém més los defectes que las qualitats? ¿quin es l' assessí, encara que haja comés trenta morts, que no haurá deixat de cometren á mils y mils que podia molt fácilmente afegir á la llista? Sabém los que ha fet; no 'ls que no ha fet: sabém l' un que ha fet; ignorém los mil actes humanitaris que tal vegada haurá dut á execució. Lo mateix, ho repetim, las institucions.

Aplicant las reglas de la analogia podém preguntarnos: ¿las institucions judiciales, las municipales, las administrativas centrals de Fransa, d' Espanya, d' Italia, atemperadas als principis de la ciencia, d' atribucions perfecta y anticipadament deslindadas y reglamentadas, obrant dintre d' órbitas may inscriptas la una en l' altra, condicions totas que trova á faltar l' autor en las inglesas, son tant puras, tant netas de mácula de pecat que no 's poguessen combatre en nom de cent víctimas presas en sas telas, ó de cent periodistas que si no 'n diuhen mes mal es perquè tenen á racció la llibertat de sas plomas?

Sia 'n testimoni per lo que respecta á son país lo Sig. di Bernardo; per lo que al nostre atany, *non raggionar di lor, ma guarda...* y si tens maldecaps, te 'ls passas.

Aquestas ensenyansas de la esperiencia fan que tampoch dem tota la importancia que 'l Sig. di Bernardo, al empirisme dislocat y, segons ell, anárquich, que caracteriza á las institucions locals ingle-

sas, remotas de tot plan general, faltas d' unitat, y en res arregladas á las exigencias de la ciencia de gobernar y d' administrar tal com avuy está esplicada y desenrotllada. Ho repetim: no fem mes que analizar lo llibre. No vol dir aixó que las institucions que ataca sian ó deixen de ser bonas: vol dir que las premisas que ell senta no semblan prou completas pera deduhirne lógicament las consecuencias que ell ne fa derivar.

¡Teorías! ciencias! En teoría res mes hermós que la demagogía re-partidora, que realisaria la equitat ideal en la terra! Pero las teorías son bonas pera gobernar la materia y las forsas materials, cegas, instintivas, obrant en virtut d' ecuacions matemáticas: pera gobernar l' home y las agrupacions humanas cal tenir en comte l' element contingent, home, element d' una influhencia extraordinaria y prou pera frustrar las combinacions en lo camp de la rahó pura mes lógicas, mes prudents, mes racionals. Las lleys, las lleys...

«Le leggi son, ma chi pon mano ad esse?»

«Nullo.»

Aixís ho deya 'l mes gran dels poetas de la terra del Sig. di Bernardo. Quan los homes las fan, tenen en comte totas las exigencias de la teoría, tenen en comte la estética, que també hi ha estética de las formas: quan las aplican, es mes que sovint l' interés la Nimfa Egeria que inspira als Numas.

Bo es tenir en comte las lleys: pero bo es anar mes avall, mes avall, al home. Dongue una nació d' homes que del rey al derrer vassall, del gran al petit respecten y cumplescan la ley, y veurá qué fácil que es gobernar fins ab lleys las mes absurdas científicament, las menos adecuadas á las imposicions de la especulació ideológica. Fássiho al revés lo Sig. di Bernardo y veurá 'l que resulta.

Fins aquí no hem fet mes que trovar defectes: es mes fácil trovarlos que no pas evitarlos. Ja que hi som posats, aném al últim.

Resideix en un veritable error de concepte, estrany en qui com di Bernardo coneix tant bè la tecnologia de las ciencias políticas.

Nega di Bernardo 'l caracter d' autónoms als organismes locals inglesos: la veritat es que ab sols llegir las noticias que ell ne dona, fins oblidant lo unánim assentiment de tots los escriptors que las coneixan, un se convens de que son autónoms y ben autónoms: ¡Dir que no son autónoms uns burchs y ciutats com los inglesos, quan lo Parlament al dictar lleys sobre reformas en sa organisació local deixa al arbitre d' aquells l' aplicarlas ó no, lo seguir com avans ó entrar en los nous senders que 'l hi trassa! Si per autonomia enten la emancipació completa respecte dels poders centrals en tot ordre de funcions, accepció desconeguda en lo dret polítich, realment no son autónomas las institucions locals de que parlém: si, al contrari, enten per ella 'l prudent domini de sí mateix, l' exercici dels drets del major

d' edat en tot lo que afecta única ó mes directament al interés de la agrupació, en lo que es una natural derivació de sa peculiar manera de ser, audacia es allavoras negar semblant autonomia. Es mes que audacia: es una raresa inesplicable.

Lo que no son, aixó no, es organismes democrátichs: lo que son, aixó sí, es organismes aristocrátichs ó mellor, plutocrátichs. Inglaterra es la patria del cens electoral. Aquesta es la nota característica en la economía social inglesa. Un patriciat de sang, de diners y de iglesia, avoca á si las tres quartas parts del poder general y local. D' aquí 'ls inconvenients, mes sensibles en las esferas d' acció reduhidas; del esperit de casta. Pero desenganyes lo Sig. di Bernardo: mentres lo temps no s' encarregue de trastornar los fonaments de la societat inglesa, 'ls inglesos farán molt be de conservar sas institucions, modificantlas prudentment y paulatina, y tenint en comte que no es á cops d' estat ó de canó que 's cambia la manera de ser dels pobles. Per suposat, que bon comte tenen ells, que es á qui 'ls hi convé.

Tots aquestos que podém dir defectes de la obra de di Bernardo provenen del esperit de sistema que 'l domina, per mes que ell creu y protesta que no: y li ha sigut mes difícil sustraures á ell, porque l' objecte que l' ha dut á escriure ha sigut mes que examinar y ensenyar, descubrir las exageracions en que han incorregut los examinadors y mestres que l' han precedit. Y la lley d' atracció dels contraris es en la polémica ardent tant infalible!

Y es natural: á un demócrata unitarista y reglamentarista, adepte de la escola polítich-filosófica, no li pot ser simpática la especie d' oligarquía per la qual se regeixen los municipis inglesos. A nosaltres, en tésis general, sense desconeixe lo neci en absolut de la divisió de castas, ni lo inhumanitari de certs efectes—que com ja hem dit, derivan també de las mateixas causas que als ulls de di Bernardo foran remeys d' aquells,—nos son simpáticas las institucions inglesas, per que considerém que 'l criteri historich te de tenir en las evolucions de las societats tanta influhencia com lo filosófic, y que tant com s' han de tenir presents las lleys generals de la humanitat, s' hi han de tenir las necessitats del moment en cada subdivisió real de la mateixa.

Desgraciadament á Espanya hem fet trossos irremissiblement del criteri historich: no 's veuhen sas petjadas mes que en los arxius. Ara nos estem fent de nou la tradició. Estém en un período constituent intern. A Italia quasi que succeheix lo mateix.

J. SARDÁ.

PUBLICACIONES LITERARIAS A SICILIA.

D'e sta illa italiana que, qual preciosa perla, lluhí un jorn en l' esplendent corona de nostres comptes-reys, nos han vingut últimament, entre altrás nombrosas mostrás de fraternal afecte que los escriptors amichs sovint nos envian, obras y revistas dignas d' ocupar l' atenció dels lectors de LA RENAIXENSA. Per aixó las apuntarém breument en esta nota bibliográfica.

Entre las primeras son de citar: Del fecundíssim cultivador de la literatura popular siciliana, lo Dr. D. Joseph Pitré, dos opúsculs, en forma de cartas endressadas al Professor Angelo de Gubernatis, ab lo titol de *Appunti di Botanica popolare siciliana*, ahont reuneix las tradicions existents en son pays sobre los arbres y plantas qu' en ell mes principalment hi viuhén; y també lo *Saggio di feste popolari Siciliane*, notable monografía histórich-descriptiva de las festas religiosas y populares de Sta. Agata, l' Ascensió, St. Pere, St. Cosme y St. Damiá, St. Martí y Sta. Llucía á Sicilia. Be voldriam nosaltres qu' alguns dels colectors de las tradicions catalanas aplegués, á semblansa de lo que ha fet l' erudit Sr. Pitré en aquest tant curiós com modest ensaig, quantas abundantament nos ofereixen las festas majors de las vilas y poblets del Principat. Si quisvulla ho fés, tingua presents las preciosas paraulas ab que aquell docte escriptor termina son treball: *Guardemnos de despreciar tot aixó que forma la historia del passat, es precis qu' ab amor per la patria, aixis com ab religiosa escrupulositat, se recullin aquestas postreras reliquias de la vida dels nostres pares, á fi de que la mitología comparada, la psicologia popular y la etnografia puguian suministrar nous elements á la historia íntima del poble.*

Del Dr. Salvatore Salomone-Marino, altre ilustrat colector, qu' es á la vegada un escriptor elegant, devem mencionar: los 749 *Canti popolari siciliani* que, clasificats en vint seccions diferentas, segons los assumptos de que tractan, ha recullit y anotat *in aggiunta á quelli del Vigo* publicador en 1857 d' altres 1300 cants; *la Storia nei canti popolari siciliani*, estudi destinat á probar l' existencia de la tradició dels fets histórichs en la musa popular, prenent per tema de sa primera investigació *Il regno di Carlo V e la pirateria*; y finalment *La Baronesa di Carini, leggenda storica popolare del sec. XVI in poesia siciliana con discorso e note*, segona edició d' un llibre notable per mes d' un concepte, ja qu' ademés d' una erudita

introducció sobre las llegendas sicilianas sacras (*orazioni*) y profanas (*conti e storie*) en general, y tambe en especial respecte al fet históric-familiar (1563) que doná naixensa á aquella de que tracta, la qual; bona cosa imitadora de la *Divina Comedia* en la forma y en lo concepte de sa derrera part, publica junt ab nombrosas variants, una traducció llatina del canónico *Giuseppe Vaglica*, varias notas é importants documents, un apéndix y un notable vocabulari siciliá-italiá que facilita molt l' exámen de la composició popular objecte de tan detingut estudi.

De la ben tallada ploma del ilustre Sr. D. Isidoro La Lumia, superintendent dels Archius sicilians y vice-president de la *Società siciliana per la Storia patria*, havem rebut lo volum titolat *La Sicilia sotto Vittorio Amadeo di Savoia* ab que ha tingut á be honrar-nos. Llibre es aquest en que, baix la modesta si be apropiada calificació de narració histórica, havém admirat, mes qu' aytal, una circumstanciada y pintoresca historia d' aquell curt regnat qu' ensempe ab lo del Arxiduch austríach, venen á formar una especie de paréntesis en lo llarch període de la dominació espanyola á Sicilia.

Del entussiasta publicista D. Matias de Martino esmentarém una polida traducció alemanya de la interessant monografía histórica que lo Dr. Otto Hartwig doná á llum respecte de *Giovanni Villani e la leggenda di Messer Gianni di Procida*.

Y, finalment, del celebrat escriptor pisá D. Alexandre d' Ancona, un bell ramellet de *Venti canti popolari siciliani*, dedicat á D. Joseph Pitre ab motiu de sas nupcias.

Entre las revistas, nos han arribat: *L' Archivio storico siciliano pubblicazione periódica della Società siciliana per la storia patria*, quals derrers fascicles estampats en luxosa tipografía, contenen, además de las actas de tan distingida corporació literaria, de notables pessas diplomáticas referents á la historia del pays y d' interessants ressenyas bibliográficas, las eruditas memorias llegidas en sas sessions, dignes totas d' esser conegudas dels aficionats als estudis histórichs. Pendrém nota, n' obstant, de las set següents que mes han cridat nostra atenció:

Galvano Lancia, studio biografico per Federico Lancia.

Notizie delle sacre rappresentazioni in Sicilia per Giuseppe Pitre.

Le Pompe nuziali e il corredo delle donne siciliane ne' secoli XIV, XV, e XVI per Salvatore Salomone-Marino,

Un errore di data e la crónica di Fra Michele da Piazza pubblicata dal Gregorio per Stefano Vittorio Bozzo.

La città e le opere di escavazione in Sicilia anteriori ai Greci per Francesco Saverio Cavallari.

Sopra Teofane Cerameo, ricerche e schiarimente per D. Domenico Gaspare Lancia, benedettino Cassinese.

La Spedizione di Alfonso nell' isola delle Gerbe e la presidenza del Regno di Sicilia in quell' epoca per Antonino Flandina.

També ha vingut á saludarnos l' *opera periódica: Nuove effeméride siciliane*. Lo seu últim número publica varios articles històrichs dels quals judiquém com á mes notables aquestos:

Primo capitolo del libro I della Sicilia antica di Ad. Holm.

Frammenti di cronache della città di Palermo nei secoli XVI e XVII: S. Salomone-Marino.

Y Delle Maestranze in Sicilia-Capitoli delli cochi e pastizzari: Fedele Pollaci Nuccio.

En la secció de *Varietá* aixis com en lo *Bullettino bibliográfico*, dedica la redacció algunas paraulas d' elogi pera los escriptors catalans D. Manuel Milá, D. Francisco Maspons y algun altre que ma ploma no deu recordar, al ocupar-se dels opúsculs qu' endressaren al renomemat D. Joseph Pltré ab ocasió de sas bodas; y al examinar las composicions premiadas en lo derrer certámen de nostres Jochs Florals, parla l' autor del article crítich, del poeta Mossen Jascinto Verdaguer, ab estas frases: *La composició d' aquest últim, al qual fou adjudicat un premi ofert per la Diputació provincial de Barcelona, se titula «L' Atlántida,» y es un poema en deu cants ab varios epissodis lírichs. La elevació del pensament hi figura, no menys que l' esplendor de las imatges; y á la gravetat épica fa ressaltar una forma bastant elegant.*

Regraciém de cor á nostres companys de Sicilia lo favorable judici que han format de la llorejada obra del mes celebrat poeta épich catalá, aixis com los bons recorts que son carinyo frequentment nos consagra. A un y á altres responém, enviantlos, en proba de nostre afecte, una abressada d' eterna germandó.

Barcelona y Novembre de 1877.

A. BALAGUER Y MERINO.

CALENDARI CATALÁ DEL ANY 1878 coleccionat y publicat per D. FRANCESCH PELAY BRIZ.

Es que calendari propiament dit, tota vegada que de las 128 páginas que conté no mes n' hi ha 8 destinadas á est fi, ve á ser aquesta publicació un estat anyal del moviment literari catalá. Que es tal la idea de son ilustrat fundador nos ho provan los catorse volums sortits, ab sa secció de *Bons recorts* en tots ells, ab articles hont se dona compte de las obras no-

vas, los certámens, los projectes, en una paraula, tot lo que en l'anyada que acaba de finir ha fet lo renaixement; y ab altre secció molt extensa y variada destinada á la inserció de trevalls en prosa y vers del escriptors catalans mes coneguts.

En nostre concepte l' article: *Bons recorts* d'enguany no cumpleix ab son fi. Si es costum de queixarnos dels escriptors castellans (y ab molta rahó ho fem) per la ignorancia en que semblan viure del moviment literari de Catalunya, ab quant mes motiu no 'ns hauriam de queixar avuy del Calendari Catalá que 's publica á Barcelona, y desconeix molta part de lo que al seu voltant se efectua. A primera vista ja trobem á faltar en lo catálech d'obras uns volúms de 'n Bertran y Bros, de 'n Saleta y de 'n Mestres, y entre 'ls periódichs *La Campana de Gracia*, *La Bandera Catalana*, *Los Jochs Florals*, *La Papellona*, y *Lo Nunci*, alguns d'ells ja desapareguts. La societat *La protecció literaria* que conta ja uns 180 sócis, á la cual perteneix D. Francesch Pelay Briz, tampoch ha merescut ni un sol mot de lletra del autor del article, *Las Provincias* de Valencia també 's plany de que no 's donga compte del moviment restaurador que á semblansa del nostre te lloch en aquell país y de que 'l triunfo del senyor Verdaguer no quedi consignat d'una manera expresiva en las páginas del Calendari.

En conjunt, los trevalls en prosa y 'ls poétichs no están á la altura dels d'altres anys, de lo cual no culparém al seu coleccionador per alló de qui *Qui fa 'l que pot...* Moltes son las firmas que ab verda-der disgust havem trobat á faltar y esperem que un altre any los catalanistas no consentirán ab la seva inercia que segueixi en la decadencia una publicació ab tans bons desitjos inaugurada.

Ab tot y aixó no deixan de trobarsehi escrits recomenables en aquesta obra. Hi ha articles curiosíssims de la Sra. Agna de Vall- daura y dels Srs. Maspons, Balaguer (A.), Cutchet, Careta, Vidal (G.), y Fitér y bellas poesías de las Sras. Massanés, Caymarí, Bell-lloch, Armengol, Sorribas y Fitér y dels Srs. Balaguer, Pons (Ll.), Forteza, Rosselló, Rubió, Ubach, Anglora, Franco, Girbal, Labaila, Llo- rente, Lluch, Martí, Molins, Masriera, Pons (J.), Ribot, Rossell, Rovira, Sardá, Torres (J.), Vidal (E.) y Vila.

G.

TEATRE CATALÁ

En una comedia de D. Ramon Bordas, titolada *La Pagesa d' Ibiza*, ha comensada enguany la temporada còmica en lo Teatre Catalá. La obra es d' aquelles que ni augmenta ni disminueix la importància ó reputació literaria d' un autor ja conegut. Ni 's recomana per la veritat del argument, fill de la casualitat, ni per la pintura de tipus y expressió dramàtica de caràcters, ni per lo fí que moltes vegades fa dispensar als ulls de la crítica defectes més ó ménos importants en la esfera de la bellesa artística.

Si la idea del autor era (com lo títol de la obra sembla qu' ho indica) fer una pintura de la pagesa d' Ibiza, cosa per cert molt llohable, perque en veritat presta á ferse dades les condicions ab que avuy en dia viuhèn en aquella illa les pageses, y llurs condicions de civilització general, y llurs costums particularíssimes, fins primitives, es precis convenir que 'l autor no ho ha pas lograt y que més ben titolada hauria estada la obra dihentse *Una pagesa d' Ibiza* que no pas *La Pagesa d' Ibiza*. Y ab tot y aixó sols admeteriam aquest títol perque l' acció passa en aquella illa, no per altra cosa, puig que l' autor en lo desenvollop de la obra, més que no pas en la *Pagesa* s' ha encarinyat ab los altres personatjes, y ha dat més color dramàtic á les figures secundaries que no pas á la protagonista.

Respecte del argument, donada sa falsetat de fonaments, es precis convenir que está ben presentat, desenvollop y fins desenllasat; emperó es forsa no recalcar-se molt en aquest mérit si s' aten á que la casualitat ajuda moltíssim á la obra, en la figura y forma d' un *manascal*, deslligat per complert de l' acció dramàtica, y que intervé en tot com si fos la experta má del autor pera conduhir la obra á port.

Y ab tot aixó ¿qué 's proposá l' autor al escriure *La Pagesa d' Ibiza*? Si fou retornar simplement als brassos de son pare la filla

perduda, és molt poca cosa, dramàticament considerat (dades les condicions de la obra); y si al mateix temps fou pera castigar los copdiciosos y criminals que li retenian (assumpto ja més gros dades les mateixes condicions), repasse 'l final y 's trobará que 'l criminal *bras* no reb altre cástich que 'l no poguer eure lo que desitjava sa passió, y que 'l criminal *inteligencia* ni ab aixó se 'l castiga llevantli la herencia que copdiciava, sino per al contrari, que se li afiansa més la propietat pe 'l lucro de la qual ha estat, en lo transcurs de la obra, ab lo punyal á la má y ab la intenció ferma de tornarse assessí.

La execució fou bastant esmerada, sense ser de lo més brillant que ha donat la companyia del Teatre Catalá, emperó la obra deixá (ab tot y aixó) de representarse aviadet, per donar lloch al estreno d' una obra d' un jove poeta, si conegut en comptats círcols literaris de Catalunya, desconegut completament per lo públich com á autor dramátich.

En veritat que l' obra *Misteris de familia* no contentará á son autor d' aquí uns quants anys si prossegueix en la carrera que per lo públich tant bé ha comensada. Nosaltres no 'l voldriam desanimar gota al Sr. Draper, emperó de la seua obra com de la anteriorment analisada se 'n pot dir que té falsetat en los fonaments, essentho aquesta sencillament per falta d' experiència dramática. Ab una simple consulta ab un advocat, la meytat del argument, si no més, anava fora ó l' havia de desarrollar d' un modo distint; estudiant certs autors moderns l' hauria acabada de polir.

Ab tot, la obra es una esperansa per al demá; hi há bona sava, sentiment, que ab altres condicions y arguments pot enlayrar moltíssim al poeta; gust que una mica més depurat, nos fa preveure que en les obres del Sr. Draper no hi haurán xavacanades per xistes, ni pagesos que no han estat may de Catalunya, ni paraules ni llenguatge bordesenchs en nostra terra.

En aquest punt, lo Sr. Draper no ha brillat tant com podia, pot ser per havershi mirat massa; en la escena y sobre tot en la comedia, certes paraules anticuades ó simplement massa pures, á vegades hi fan mal, y si es convenient emplearles en la poesia lírica, en lo drama altisonant, ó en la tragedia clássica, los hi afavoreix lo tó académich que portan; emperó en la comedia tant llis y pla com se puga deu ésser lo llenguatge, que sinó, desentona y fins impresiona nerviosament al espectador.

En los *Misteris de familia* la execució fou bona, en especial per los Srs. Fontova y Goula, y aixó ajudant á les condicions innegables de la producció, feu que 'l autor fos cridat á la escena per tres vegades per lo que 'l felicitem, desitjant que un altre dia pugám ferho sense cap emperó.

R.

NOVAS

À *Associació catalanista d' excursions científicas* ha celebrat en lo dia d' avuy, 30 de Novembre, una vetllada necrológica á la memoria dels malaguanyats catalanistas, darrerament finats, Sra. Villamartin y Srs. Sianesi, Saleta, Llabería, Poch, Rialp y Cadafalch.

La sessió ha tingut lloch en lo elegant saló del Foment de la Producció espanyola, ab assistencia d' una concurrencia tant lluhida com nombrosa. Oberta la sessió á las vuyt per lo Sr. President D. Joseph Fiter é Inglés, l' ha iniciada éll mateix explicant en breus paraulas l' objecte de la vetllada y dedicant eloqüents frases á la memoria del distingit músich Sr. Sianesi. Ha seguit la lectura de necrologías, essent la de D.ª Isabel de Villamartin del Sr. Támara, la d' en Saleta del Sr. Aldavert, la d' en Llabería del Sr. Riera y Bertran, la d' en Ricart Poch del Sr. Pau, la d' en Rialp del Sr. Careta y la d' en Cadafalch del Sr. Tobella.

Tots aqueixos treballs, sentida y correctament escrits, han meregut grans aplaudiments, aixís com las poesías de la Sra. Villamartin y del Sr. Saleta, que després s' han donat á coneixer, y las dels Srs. Gras, Torres y Reyató, Gallart, Guimerá y Serch tributant records á alguns dels finats.

Lo Sr. President, després de donar las gracias als que han pres part en la vetllada y á la concurrencia, ha tancat la sessió, que ha estat digne de la importancia de son objecte y del nom que va prenent la Associació que l' ha celebrada.

La propia societat festejá, lo dia 26 del corrent, l' aniversari de sa fundació, ab un dinar en la acreditada fonda d' Estevet, ahont se reuniren més de la mitat dels socis. A las postres pronunciaren discursos y brindis dirigits á la prosperitat de la *Catalanista* y al enal·liment de nostra terra, los Srs. Fiter, Támara, Riera, Barallat (Heribert), Auléstia, Torres (César August), Pau, Masriera y Arabia y 's llegiren treballs dels Srs. Guimerá, Valls y Vicens, Vilanova, Gallart, Riera, y Mitjans.

S' ha estrenat en lo Teatre Catalá lo drama de D. Miquel Draper, *Misteris de familia*, obtenint un complert éxit y essent cridat l' autor á la escena al final de cada acte. De aqueixa producció nos n' ocupém en la secció còrresponent del present número.

També han sigut aplaudidas en lo Bon Retiro, las novas produccions: *Retrets*, en un acte, del Sr. Verdú (Gestus), que 's distingeix per son moviment y facilitat en la versificació, y *Lo cavaller de las plomas negras*, en 4 actes, del Sr. Baruta.

Altres produccions catalanas s' han estrenat, com son la revista *Las festas de Barcelona* de D. Joan Molas, *Turchs y russos*, en 3 actes del Sr. Piquet; las pessas en un acte *Fruyta del temps* y *Los intransigents*, y á Valencia la sarsuela *L' agüelo Cuc*.

Sabém que 'l Sr. Marqués de Castellbell s' ha ofert á pensionar al jove artista n' Enrich Serra pera que puga marxar á Roma á perfeccionarse en la pintura. No podém menys de llohar un acte tant honrós, que deuria tenir molts imitadors entre la classe á que 'l Sr. Marqués pertany.

També la Diputació Provincial ha acordat prorogar per dos anys la pensió á nostre amich n' Antoni Fabrés, en vista de las brillants mostras que de son talent en la escultura y en lo dibuix ha demostrat ab los treballs qu' acaba de remetre de la Ciutat eterna.

L'entusiasta catalanista D. Carles Pirozzini está recullint ab molt d'afany elements pera la formació d'una completa colecció del teatro catalá modern. Las obras per éll adquiridas forman ja vint y cinch tomos y denotan tota la importancia de nostra escena dintre l'actual renaixement. Mes com per sa naturalesa es molt difícil tenir coneixensa de totas las produccions, lo Sr. Pirozzini suplica á tots los autors d'obras ja publicadas y de difícil adquisició, y als qui en endavant ne publiquen se servescan remetre-ne un exemplar á la llibrería del Sr. Verdaguer qui 'ls satisfará lo corresponent import.

Ha obtingut lo premi del certámen artístich obert per la redacció de *La Llumanera*, l'excelent quant modest artista D. Antoni Vilanova per una alegoría del poema *La Atlántida*.

Ab lo present número repartim á nostres subscriptors lo prospecte de la traducció catalana de la *Divina Comedia* feta en lo segle xv per n'Andreu Febrer que publica D. Cayetano Vidal de que parlárem en l'anterior.

Res dirém de l'importancia de la obra, puig es sabuda la fama de que ve precedida y que li han donat tots los bibliógrafos que d'ella s'han ocupat, y la circumstancia de haverse fins avuy conservat inédita; sols si farém constar las bonas noticias que tenim respecte á la favorable acullida ab que ha rebut lo públich l'anunci de sa publicació, especialment per l'acert que ha tingut lo Sr. Vidal en no ferla apareixer per entregas, sino d'una sola vegada y en un volúm complet que 's pagarà al ser entregat als que s'hagen compromés á adquirirlo.

La Mañana de Madrit publica una poesia traduïda del grech al castellá per D. Joan Sardá y *El Globo* un article bibliogràfic sobre 'ls *Col-loquis de la ciutat de Tortosa*.

Ab lo títol de *Flors marcidas* s'ha publicat un tomet de poesias degudas á la ploma de D. Joseph Catarineu. Per mes que sigan un ensaig del jove poeta s'hi deixa veure en totas ellas grans disposicions.

Lo cos d' atjunts ha nombrat pera mantenedors en los próxims Jochs Florals als mestres en gay saber Srs. D. Víctor Balaguer, don Joseph Pons y Gallarza, D. Adolf Blanch, D. Francesch Ubach, don Frederich Soler y D. Angel Guimerá y pera suplents als Srs. D. Cayeté Vidal, D. Joseph Coroleu, D. Terenci y Thos y D. Meliton de Llosellas.

Nos diuen de Vich que avansa rápidamente la impressió de las composicions premiadas en lo certámen celebrat per lo *Círculo literario* ja fa mes d' un any, contant que per tot lo mes de Desembre podrá repartirse.

La noticia anterior nos fa recordar del tomo dels trevalls literaris premiats en la ciutat de Valencia pera solemnisar lo centenari de la mort del rey en Jaume que encare no está termenat; y aixó que fa mes d' un any que 's va dar á la imprenta.

A mitjans del mes de Janer se repartirá per la Associació literaria y 's vendrá en las principals llibrerías, una colecció de noveletas de costums originals del conegut escriptor D. Joan Pons y Massaveu.

La colecció formarà un tomo bastant voluminós.

Lo sumari del número 48 de la *Revista Contemporánea* es lo següent:

I.—EL AMIGO FRITZ.—Continuacion.—*Erckmann-Chatrian*.—
 II.—LA CIENCIA DEL HOMBRE SEGUN LAS MÁS RECIENTES É IMPORTANTES PUBLICACIONES.—*Francisco M. Tubino*.—III.—UNA NACION OLVIDADA.—
 Los Khazares.—*Karl Blind*.—IV.—GALATEA.—I.—*Antonio Ros de Olano*.—V.—LA MUJER EN EL SIGLO XVIII.—*Jules Soury*.—VI.—LA GNOSE.—*Pompeyo Gener*.—VII.—JUNIUS.—*Juan Sardá*.—VIII.—
 REVISTA CRITICA.—*M. de la Revilla*.—IX.—CRÓNICA MUSICAL—*J. Estéban Gomez*.—X.—BIBLIOGRAFIA.

Dintre pochos dias se posará á la venda en la llibrería de D. Eudaldo Puig, lo drama de D. Miquel Draper *Misteris de familia*, que ab tant éxit s' estrená en lo TEATRE CATALÁ.

S' ha comensat la impressió d' una colecció de odas d' Anacreont, traduhidas directament del grech al catalá per l' erudit catalanista D. Frederich Renyé y Viladot. Creyém que 'ls inteligents veurán ab satisfacció la aparició d' aquest volum, lo primer en son género en nostre renaixement literari.

Ab lo títot d' *En Banyeta*, veu la llum un nou setmanari catalá.

L' Ateneo de Valencia ha publicat los temas pera 'l certámen qu' ha de celebrar l' any próxim.

Ni un premi tant sols hi hem sabut veure per la literatura catalana, lo que 'ns fa creure que no son fills de Valencia los socis que forman la Junta Directiva, ó que, sentho, perteneixen á aquellas familias que fan parlar á sos fills en castellá. Lo secretari de la secció de lletras, D. Constantí Llombart, ha esmenat aquesta, oferint una ploma de plata á la composició poética ahont millor s' estimuli l' entussiasme patriótic dels poetas valencians, consagrant sos esforços tots á la restauració de sa oblidada llengua.

No més paraulas d' elogi tenim per lo Sr. Llombart, que ab sa conducta manifesta voler que Valencia siga sempre Valencia y no un Madrid ridícol.

Está en ensaig un nou drama del Mestre en gay saber D. Frederich Soler, titolat *Lo Contramestre*, del que se 'ns ha parlat molt favorablement.

En los derrers fascicles de la *Revue des langues romanes de Montpellier*, havém vist publicat: lo comensament d' una colecció de *Documents divers appartenant aux dialectes du midi de la France (xive et xve siècle)* per Alart; *Las duas mares a' tornar de la guerra 'ls soldats*, poesia per D. J. Martí y Folguera; altre copiós treball del Sr. Alart dit *Etudes historiques sur quelques particularités de la langue catalane*; una poesia de D. Jascinto Verdaguer, titolada: *A una rosa mústiga*; y finalment un article de D. Andreu Balaguer y Merino, en lo qual dona á llum *Un document inédit relatif á la Chronique catalane du roi Jacme 1er d' Aragon*, despres d' exposar una série d' interessants datos sobre l' original y copias de dita obra.

—No podem menys de véure ab satisfacció la col·laboració dels escriptors catalans en las revistes estrangeras, empero desitjariam qu' aquestas nos fessin las tornas, tenint en mes importancia las publicacions de Catalunya de lo que acostuman.

La interessant revista francesa *Polybiblion* parla ab elogi de *L'Atlántida* de D. Jascinto Verdaguer, dient qu' es «*un gran y bell poema*» y judicant á son autor «*dotat d' eminentes qualitats literarias.*» També s' ocupa de la *Breve reseña del actual renacimiento y literatura catalanas* que lo celebrat escriptor D. Joaquim Rubió y Ors, llegí á la Real Academia de Bonas lletres d' esta ciutat, ab singular aplauso de totas las personas qu' estiman nostra renaixensa literaria tan valentment defensada per lo mes antich dels moderns trovadors de Catalunya.—Dedica, últimament dita Revista, algunas frases á l' obra del Sr. D. Joaquim Fontanals del Castillo: *Antonio Viladomat*, y als articles que publicá en *La Renaixensa* lo Sr. D. Gayetà Vidal, ab lo títol de *Lo mon invisible en la literatura catalana*.

Cridém la atenció de nostres subscriptors sobre 'l prospecte d' aquesta Revista pera l' any próxim.

SUMARI

G. M. de B. y M.	La montanya y monastir d' Escornalbou.	321
J. PUIGGARÍ.	Conplans de la presa de Contestinoble.	327
JOAQUIM DE NEGRE.	Alguns afers de familia.	332
EMILI VILANOVA.	La festa major.	339
PERE ALSIUS.	Restos romans en la Garriga.	347
J. NARCÍS ROCA.	¿Quán y cóm apareix Wifredo lo Pilós?	352
JOSEPH DE ARGULLOI.	La llocada.	367
JOSEPH FITER É INGLÉS.	Un quadro justament recom-pensat.	375
F. UBACH Y VINYETA.	Lo trapeci.	378
ANTONI MOLINS Y SIRERA.	Al treball.	384
ARTUR GALLARD.	A mon primer amor.	388
J. B. S.	Correspondencia.	390
J. SARDÁ.	Bibliografia.	392
A. BALAGUER.	Id.	397
G.	Id.	399
R.	Teatre catalá.	401
	NOVAS.	403

IMPRESA DE LA RENAIXENSA.—1877.